

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ผู้วิจัยจะเสนอเนื้อหาที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา และ ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นการศึกษา เอกสารและ ตอนที่ 2 เป็นผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร

ปรัชญา

ปรัชญาคืออะไร คำถามนี้ยังไม่มีคำตอบที่สามารถจะยุติเป็นเอกฉันท์ได้ ทั้งนี้เพราะว่า ผู้รู้ นักการศึกษา หรือแม้แต่นักปรัชญาเองในแต่ละยุค แต่ละสมัย ต่างก็ให้ความสนใจในเรื่องของปรัชญาแตกต่างกันออกไป¹ ดังนั้นคำตอบที่จะตอบ คำถามว่าปรัชญาคืออะไร จึงมีมากพอ ๆ กับจำนวนนักปรัชญา และก็แตกต่างกันตาม ความเชื่อ หรือทัศนคติของแต่ละบุคคล ทั้งนี้เพราะว่าปรัชญามีขอบข่ายกว้างขวาง มี ลักษณะเป็นนามธรรม แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่านักปรัชญาแต่ละคนแต่ละกลุ่มได้พยายาม ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ มากมาย²

¹ รัศนา คันนุชเต็ก, ปรัชญาคืออะไร (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2523), หน้า 1.

² ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน (กรุงเทพฯ: โอเคียนส์โตร์, 2526), หน้า 3.

ความหมายของปรัชญา

1. ความหมายตามรูปศัพท์ ถ้าพิจารณาความหมายของคำว่า ปรัชญา ตามรูปศัพท์แล้วสามารถพิจารณาได้ 2 แนวคือ แนวแรกความหมายตามรูปศัพท์ภาษาไทย และแนวที่ 2 ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ

ก) ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาไทย คำว่า "ปรัชญา" คำนี้เป็น คำที่มีบัญญัติขึ้นใช้ในภาษาไทยแทนคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษ โดยพระเจ้า วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ ทรงเป็นผู้บัญญัติขึ้น¹ โดยใช้รากศัพท์ภาษา สันสกฤต 2 คำ คือ คำว่า ปร (ที่แปลว่า สูงสุด หรือประเสริฐ) และ คำว่า ชญา (ที่แปลว่า ความรู้) มาประกอบกัน ดังนั้น คำว่า ปรัชญา ความหมายตามรูปศัพท์ ภาษาไทย จึงหมายถึง ความรู้อันประเสริฐ²

ข) ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า Philosophy มาจากศัพท์ภาษากรีกโบราณว่า Philosophia ซึ่งคำนี้ ไพทาгорัส (Pythagoras) นักปรัชญาเมธีชาวกรีกเป็นผู้บัญญัติขึ้น โดยใช้คำว่า Philo (ที่แปลว่า รัก) สนธิกับ คำว่า Sophia (ที่แปลว่า ปัญญาหรือความรู้) ดังนั้นคำว่า Philosophia หรือ Philosophy จึงหมายถึง ความรักในความรู้³

จะเห็นว่า เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า ปรัชญา ตามรูปศัพท์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษแล้ว ต่างก็มีส่วนที่สอดคล้องกันคือ เป็นการมุ่งไปที่เรื่อง ของความรู้เป็นสำคัญคือ รูปศัพท์ภาษาไทยนั้นมุ่งให้ความสำคัญที่เนื้อหาของความรู้ แต่

¹ส. ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกล็ดไทย, 2516), หน้า 14.

²ไพฑูรย์ สินลาร์คน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 2.

³A.S. Thakur, The Philosophical Foundations of Education (New Delhi: National Publishing House, 1977), p.3. อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สินลาร์คน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 2.

ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษนั้นมุ่งให้ความสำคัญที่วิธีการแสวงหาความรู้ ทั้งนี้ อาจสรุปความหมายของคำว่า ปรัชญาตามนัยของทั้งสองภาษานี้ได้ว่า ปรัชญาคือ กระบวนการในการแสวงหาความรู้

2. ความหมายตามทัศนะของนักปรัชญา คำว่า ปรัชญา ได้มีผู้ให้ คำนิยามไว้อย่างแตกต่างกันมากมายตามทัศนะของแต่ละบุคคล ดังนี้

วิลเลียม อี ฮอกกิง (William E. Hocking)¹ ได้สรุป ความหมายของปรัชญาไว้ว่า

ปรัชญาเป็นเรื่องของเหตุผลที่กว้างขวางออกไปเท่าที่จะเป็นไปได้
ปรัชญาเป็นเรื่องที่จะต้องรู้ว่าอะไรพิสูจน์ได้และพิสูจน์ไม่ได้
ปรัชญาเป็นเรื่องที่จะชี้ให้เห็นได้ว่า อภินิหารคืออะไร ความจริงแท้คืออะไร และปรัชญาเป็นเรื่องที่จะชี้ให้เห็นถึงขอบเขตของความรู้

ฮาโรลด์ เอช ทิตัส (Harold H. Titus)² ได้อธิบายว่า ปรัชญาเป็นทัศนะส่วนบุคคลที่มีต่อทุกสิ่งในจักรวาล เป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการคิด และการถามที่ของการเหตุผลและความพยายามที่จะเข้าถึงความรู้ลึกซึ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งทฤษฎีตรรกวิทยาวิเคราะห์ ทฤษฎีของปัญหา และทฤษฎีการแก้ปัญหา เป็นต้น

วิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H. Kilpatrick)³ ได้ให้ความหมายของคำว่าปรัชญาไว้ว่า ปรัชญาเป็นการศึกษาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับ ปัญหาแห่งชีวิตเพื่อค้นหาวิธีการที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

¹William E. Hocking, "The Role of Philosophy Preface to Philosophy" 1946, อ้างถึงใน กิติมา ปรีคติก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: ประเสริฐการพิมพ์, 2523), หน้า 3.

²Harold H. Titus, Living Issues in Philosophy (New York: American Book Co, 1959), pp.8-10.

³William H. Kilpatrick, Philosophy of Education (New York: The Macmillian Company, 1956), p.32.

จอห์น เอส บรูบาเคอร์ (John S. Brubacher)¹ ได้ให้ความหมายของปรัชญาไว้ว่า ปรัชญาคือความรักในความฉลาด เพราะการทำให้ประสบความสำเร็จ ใฝ่คว้าความฉลาดจะมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชีวิต ฉะนั้น ปรัชญาจึงเป็นความพยายามที่จะคิดอย่างฉลาดรอบคอบ โดยการรวมรายละเอียดของโลกและชีวิตไว้ทั้งหมด

จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller)² กล่าวว่า ปรัชญาคือ แนวคิดที่เราเชื่อมากที่สุด ซึ่งจะได้จากการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง เพื่อที่จะนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคล

คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส (Christopher J. Lucas)³ ได้ให้ความหมายของคำว่า ปรัชญาไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ปรัชญาคือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อโลกและชีวิต
2. ปรัชญาคือวิธีการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและการแสวงหาความรู้ทุกเหตุผล
3. ปรัชญาคือ ความพยายามที่จะหาภาพรวม
4. ปรัชญาคือ การวิเคราะห์ภาษาเพื่อให้เข้าใจความหมายความลึกของภาษาในเชิงเหตุผล
5. ปรัชญาคือ กลุ่มของปรัชญาและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ปัญหา

¹ John S. Brubacher, Modern Philosophy of Education

(New York: McGraw-hill, 1962), P.20.

² George F. Kneller, Introduction to Philosophy of Education

(New York: John Willey & Sons, Inc., 1964), pp.1-5.

³ Christopher J. Lucas, What is Philosophy of Education

(New York: The Macmillan , Company, 1956), p.32.

แมกซีน กรีน (Maxine Green)¹ กล่าวว่า ปรัชญาคือวิธีการของการไตร่ตรอง ตรวจสอบ คิดใคร่ครวญ และวิพากษ์วิจารณ์ว่าอะไรสำคัญ มีค่า และมีความงาม ควรแก่การยอมรับยกย่อง

คาร์เทอร์ วี กูด (Carter V. Good)² ใ้คำอธิบายถึงความหมายของคำว่า ปรัชญาว่า ปรัชญาคือศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์ในการที่จะจัดหมวดหมู่ของความรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายข้อเท็จจริงต่าง ๆ ให้เข้าใจ ซึ่งศาสตร์เหล่านั้น ประกอบด้วย ธรรมชาติวิทยา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และศาสตร์ที่กล่าวถึงเรื่องความรู้ของมนุษย์

ปีเตอร์ เอ็ม โอลลินส์ (Peter M. Ollins)³ กล่าวว่า ปรัชญาเป็นศาสตร์ที่พยายามศึกษาหาเหตุผลเพื่ออธิบายปัญหาเบื้องต้น หรือหลักการ ความคิดที่ซับซ้อนสูงสุดทั้งหมด หรือเป็นศาสตร์ของความคิดเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานที่เกี่ยวกับธรรมชาติ

อริสโตเติล (Aristotle)⁴ ใ้ให้ความหมายของคำว่าปรัชญาไว้สั้น ๆ ว่า ปรัชญาคือศาสตร์ที่สืบค้นสิ่งที่เป็นอยู่ในลักษณะที่มันเป็นอย่าง

¹Maxine Green, Teacher as Stranger Educational Philosophy for the Modern Age (California: Wadsworth Publishing Company, 1970), p.7.

²Carter V. Good, Dictionary of Education (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p.395.

³Peter M. Ollins, "The Philosophy of Teaching Philosophy" Improvement College and University Teaching (No. 4 Autumn, 1975), pp.282-283.

⁴As Quoted in Jame R. Hamilton, et al, Reading for Introduction to Philosophy of Education (New York: The Macmillan Company, 1976), p.2.

สำหรับในประเทศไทย ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ปรัชญาไว้แตกต่างกันดังนี้

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์¹ กล่าวว่า ปรัชญาคือ การวัดความรู้ทางวิทยาศาสตร์และประสบการณ์ทางจริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และศาสนาให้เป็นระบบแล้ววิเคราะห์ความคิด และพิจารณาความสมเหตุสมผล แล้วนำความคิดเหล่านั้นมาสัมพันธ์กันและกัน

จำนงค์ ทองประเสริฐ² ได้ให้ความหมายของปรัชญาว่า ปรัชญาคือความคิดเห็นโดยที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ หรือยังสรุปไม่ได้แน่นอน แต่ถ้าพิสูจน์ได้ชัดเจนแน่นอนแล้วจะจัดว่าเป็นวิทยาศาสตร์

สมัคร บุราราศ³ ใ้คอธิบายถึงปรัชญาไว้ว่า ปรัชญาหมายถึงความพยายามที่จะอธิบายเหตุผลของการเชื่อมั่นในเรื่องต่าง ๆ เช่น พระผู้เป็นเจ้า อัครบรุษุทธิ์ นิพพาน ที่ถือกันว่าเป็นความจริงสูงสุด

สกล นิลวรรณ⁴ ได้ให้ความหมายของปรัชญาโดยสรุปว่า ปรัชญา หมายถึง ขอบเขตของความคิดที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ของสภาวะทั้งหลายของชีวิต หรือขอบเขตของความคิดที่พยายามเพื่อจะทำความเข้าใจในสรรพสิ่งทั้งปวง

¹อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักนายก, 2514), หน้า 17-18.

²จำนงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2514), หน้า 2.

³สมัคร บุราราศ, วิชาปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2515), หน้า 12.

⁴สกล นิลวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น เอกสารนิเทศการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 218 (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู, 2522), หน้า 3.

ประยูร เวชปาน¹ กล่าวถึงความหมายของคำว่า ปรัชญาไว้ว่า ปรัชญาเป็นความรู้อันเป็นระเบียบแบบวิทยาศาสตร์ของมนุษย์และการสำรวจตรวจสอบกฎเกณฑ์อันเป็นพื้นฐานของปรากฏการณ์ทั้งมวล ซึ่งศาสตร์ทุกสาขามีปรัชญาเป็นพื้นฐานและปรัชญาก็แสวงหาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมโยงวิทยาศาสตร์เข้ากับสิ่งต่าง ๆ

นিকা - รัตนาก² ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาว่า ปรัชญาคือ ความรู้เกี่ยวกับโลกทรรศน์ เพราะคนเรากำลังอยู่ในโลกนี้ไม่เพียงแต่มีทัศนคติต่อสิ่งที่ เป็นรูปธรรมแตกต่างกันเท่านั้น หากยังมีทัศนคติขั้นมูลฐานที่มีต่อสรรพสิ่ง และต่อโลกอยู่ประการหนึ่ง ซึ่งทัศนคติขั้นมูลฐานนั้นคือ โลกทรรศน์นั่นเอง

ภิญโญ สาร³ ได้ให้ความหมายของปรัชญาว่า ปรัชญาหมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ทั้งปวงของมนุษย์ จึงเน้นที่ปรากฏการณ์ที่เป็นจริง สัจธรรมและสุนทรียภาพ ที่ประกอบด้วย ตรรกวิทยา ศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยม และพฤติกรรมของมวลมนุษย์ ซึ่งศาสตร์ชนิดนี้มุ่งแสวงหาหลักการและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สามารถนำมาจัดระเบียบของความรู้ทั้งปวงในจักรวาล

ศักดิ์ ประจักษ์ประธานพร⁴ ได้พูดถึงความหมายของปรัชญาว่า ปรัชญามีทั้งความหมายในแง่กว้างและแง่แคบ ในแง่กว้าง ความหมายของปรัชญา

¹ประยูร เวชปาน, "ปรัชญาห้าหน้าที่" ประชาศึกษา (21: 7 ก.พ. 2523), หน้า 351.

²นิกา - รัตนา, ปรัชญาเบื้องต้นว่าด้วยวิถุนิยมวิทยา (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มล่าธาร, 2525), หน้า 1.

³ภิญโญ สาร, "วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย" เอกสารประกอบการบรรยายวิชาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 1. (อัครสำเนา)

⁴ศักดิ์ ประจักษ์ประธานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน (กรุงเทพมหานคร: โอเคียนส์โตร์, 2526), หน้า 2.

ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาความรู้ในโลก และนอกโลก ส่วนความหมายในแง่แคบนั้น ปรัชญาอาจหมายถึงส่วนใดส่วนหนึ่งของจักรวาล เช่น การดำรงชีวิตของมนุษย์ หรือการวิเคราะห์ภาษาที่มนุษย์ใช้ เป็นต้น

จากคำนิยามข้าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งของไทยและต่างประเทศนั้น พอสรุปได้ว่า ปรัชญาเป็นคำที่จะอธิบาย หรือให้นิยามอย่างเด่นชัด ได้ยาก เพราะทัศนคติ ความคิด ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อโลก และต่อชีวิตนั้นแตกต่างกันออกไปตามลักษณะต่าง ๆ แล้วแต่สภาพการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ โดยตรง แต่ถ้าหากจะให้ความหมายของคำว่า ปรัชญา อย่างสละสลวยและครอบคลุมได้ทุกแง่ทุกมุมของปรัชญานั้นเป็นการยากมาก ดังนั้น คำว่าปรัชญาก็ยังคงเป็นคำถาม ซึ่งถ้าจะตอบแล้ว ก็คงจะได้ความหมายต่าง ๆ กันตามลักษณะของความเชื่อ ของกลุ่มคน¹ ดังที่กล่าวมาแล้ว

แต่จะอย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะมียุทธินิยมให้ความหมายของปรัชญาไว้ในลักษณะใดก็ตาม ความหมายเหล่านั้นจะครอบคลุมไปถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ปรัชญาเป็นเรื่องของการศึกษารวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ของชีวิตและจักรวาลอย่างเป็นระบบเข้าไว้ด้วยกันทั้งหมด
2. ปรัชญาเน้นเรื่องของความพยายามในการแสวงหา สืบค้น เพื่อที่จะให้ใครมาซึ่งความจริงแท้สูงสุด
3. ปรัชญาเป็นเรื่องของการคิดหาเหตุผล เพื่อจะนำมาตอบคำถามต่าง ๆ โดยไร้หลักทางศรัทธา
4. เนื้อหาของปรัชญาเป็นเรื่องที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามทัศนคติความเชื่อของบุคคลตามยุคสมัยและสภาพการณ์ต่าง ๆ แล้วแต่ความสนใจ

¹ ฤทธิมา ปริทัศน์, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต, 2523), หน้า 3.

บทบาทของปรัชญา

1: บทบาทเกี่ยวกับมนุษย์

ก. ปรัชญาช่วยแสวงหาคูณค่าให้กับชีวิต จะเห็นว่าในสภาพการณปัจจุบัน วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ระบบความคิด ความเชื่อใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้เสมอ ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะต้องไม่หลงไหล หรือคล้อยตามอะไรง่าย ๆ มนุษย์จะต้องรู้จักคิดหาเหตุผลและรู้จักเลือกตัดสินใจด้วยตนเอง เพราะในวันหนึ่ง ๆ มนุษย์จะเลือกและตัดสินใจระหว่างคุณค่าหนึ่ง กับอีกคุณค่าหนึ่งเสมอ การเลือกและการตัดสินใจของมนุษย์นั้นจำเป็นจะต้องแสวงหาสิ่งที่จะนำมาเป็นหลักคิด ในการเลือกและตัดสินใจนั้น ซึ่งลักษณะอย่างนี้ปรัชญาจะเข้ามามีบทบาทกับมนุษย์ เพราะปรัชญาจะเสนอปัญหาเรื่องคุณค่าและจุดหมายปลายทางของชีวิตให้กับมนุษย์ และปรัชญาจะช่วยชี้แนะให้มนุษย์สามารถกำหนดแนวทางในการตัดสินใจของมนุษย์ได้ด้วยตนเอง¹

ข. ปรัชญาช่วยสร้างโลกทัศน์ที่สมบูรณ์ให้กับมนุษย์ จะเห็นว่ามนุษย์เราได้รับประสบการณ์ด้านต่าง ๆ มากมาย และวิชาการต่าง ๆ ที่มนุษย์ศึกษา มากทำให้มนุษย์มองโลกและชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ กัน ดังนั้น ปรัชญาจึงเข้ามามีบทบาทในการเชื่อมโยงวิทยาการต่าง ๆ ของมนุษย์เข้าด้วยกัน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับวิทยาการต่าง ๆ เหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้มนุษย์มีทัศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิตสมบูรณ์ เป็นตัวของตัวเอง มีความคิดกว้างขวาง เพราะไม่มองอะไรเพียงด้านเดียว และการสร้างโลกทัศน์ที่สมบูรณ์จะช่วยให้มนุษย์อยู่ในโลกได้อย่างมีความหมาย²

¹ ตักคำ ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 12.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ก. ปรัชญาช่วยวิพากษ์วิเคราะห์ภาษาและความคิดรวบยอดให้
กับมนุษย์ ในสภาพการณ์ปัจจุบัน ถ้อยคำที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันมีมากขึ้น และใช้ในความหมายต่าง ๆ กัน ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ความมาห้ทั้งในด้านของการสื่อสาร ด้านวิชาการและด้านวัฒนธรรม ดังนั้นปรัชญาจึงมีบทบาทเข้ามาช่วยทำหน้าที่วิพากษ์วิเคราะห์ภาษาและความคิดต่าง ๆ ของมนุษย์ให้กระจ่างและแน่นอนยิ่งขึ้น เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในหมู่ผู้ใช้ภาษาเดียวกัน ทำให้การใช้ภาษามีประสิทธิภาพและปราศจากปัญหาต่าง ๆ ได้¹

2. บทบาทเกี่ยวกับสังคม

ก. ปรัชญาช่วยในการสร้างระเบียบและกฎเกณฑ์ให้กับสังคม
 เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชอบอาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ เมื่อมีการรวมกันเป็นหมู่คณะมากขึ้นก็ควรเป็นเมือง เป็นประเทศ ซึ่งย่อมทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ความมากมาย เช่น ปัญหาเรื่องความดี ความงาม ความถูกต้องและผิด ตลอดจนการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ ถ้อยเหตุนี้ปรัชญาจึงเข้ามามีบทบาทในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ของสังคม โดยปรัชญาจะเสนอและชี้แนะว่าความดีคืออะไร ถูกผิดคืออะไร ตลอดจนถึงแนวทางในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ แล้วเกิดเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติของมนุษย์ในสังคม²

ข. ปรัชญาช่วยในการตัดสินปัญหาและช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม จะเห็นว่าเมื่อมีการรวมกลุ่มของมนุษย์ กลายเป็นสังคมและมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ กลุ่มคนบางกลุ่มพร้อมไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ แต่บางกลุ่มชนก็ขาดแคลน ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการยื้อแย่ง

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

² สมัยกร บุราวาส, วิชาปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2515), หน้า 18-19.

ลักษณะภายในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มของมนุษย์ ดังนั้นปรัชญาจะเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น การศึกษาเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา โดยอาศัยระเบียบข้อบังคับ กฎหมาย กฎศีลธรรม เป็นหลัก ซึ่งการศึกษาค้นคว้าตามแนวปรัชญาช่วยให้มนุษย์รู้จักบาปบุญคุณโทษต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมขึ้น¹

ขอบข่ายของปรัชญา

วิชาปรัชญาเป็นวิชาที่มีขอบข่ายกว้างขวางมากได้มีผู้รู้และผู้ศึกษาปรัชญาอย่างลึกซึ้งได้กำหนดขอบข่ายของปรัชญาไว้หลายชนิด และแตกต่างกันออกไป แต่เท่าที่มีผู้นิยมและยอมรับขอบข่ายของปรัชญามักแบ่งออกเป็น 4 สาขาใหญ่ ๆ² ดังนี้

1. อภิปรัชญา (Metaphysics) เป็นการศึกษาถึงเรื่องของความจริงสูงสุด (Ultimate Reality) ของสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เช่น ความจริงที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของธรรมชาติ ความจริงที่เกี่ยวกับจิตใจ และความจริงที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ และสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล

2. ญาณวิทยา หรือทฤษฎีความรู้ (Epistemology) ปรัชญาสาขานี้เป็นการศึกษาถึงเรื่องของความรู้และกระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ ตลอดจนความรู้ทั้งหมดที่มีผลต่อการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ และการเกิดขึ้นอย่างกะทันหันของความรู้ที่แท้จริงและถูกต้อง

3. คุณวิทยา (Axiology) ปรัชญาสาขานี้เป็นการศึกษาถึงคุณค่าของมนุษย์ทั้งทางค่านิยมศาสตร์ (Ethics) และทางค่านิยมสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ค่านิยมศาสตร์ได้แก่ ความดี ความชั่ว ความถูกต้อง และความผิด เป็นต้น ส่วนทางค่านิยมสุนทรียศาสตร์จะเกี่ยวกับความสวยงาม ความไม่สวยงาม นอกนั้นยังเน้นถึงคุณค่าทางลัทธิศาสนาทางสังคม และเศรษฐศาสตร์อีกด้วย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-22.

² กิติมา ปรีติภัก, ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1, หน้า 22-24.

4. ตรรกวิทยา (Logic) ปรัชญาสาขาหนึ่ง ถือว่าเป็นเครื่องมือและวิธีการคิดหาเหตุผล¹ เป็นการศึกษาถึงวิธีการคิดการไตร่ตรอง การวินิจฉัย การสังเกต การคิดแบบนิรนัย (Deductive) และอุปนัย (Inductive) สมมติฐานและการทดลองรวมถึงการวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วย

การศึกษา

การศึกษาคืออะไร มักเป็นคำถามที่มีข้อถกเถียงและอภิปรายกันในหมู่นักการศึกษาเสมอ เพราะคำว่าการศึกษา นั้นเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และสามารถให้ความหมายได้หลายนัย ขึ้นอยู่กับว่าใครจะมีความเชื่อ หรือมีจุดยืนอย่างไร² ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่าการศึกษาไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ความหมายของการศึกษา

1. ความหมายตามรูปศัพท์ ถ้าพิจารณาความหมายของคำว่า การศึกษาคามรูปศัพท์แล้วสามารถพิจารณาได้ 2 แนวคือ รูปศัพท์ภาษาไทย และรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ

ก. ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาไทย คำว่า ศึกษาในภาษาไทย มาจากคำว่า ศึกษา ในภาษาสันสกฤต ซึ่งมีรากศัพท์เดิมว่า ศกฺ มีความหมายว่า สามารถ เมื่อกลายมาเป็นคำว่า ศึกษาในภาษาไทยจึงมีความหมายว่า ความสามารถ

¹ ไททฤษฎ์ สีนลารักณ์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 7.

² Alan Bullack and Oliver Stallybraes, Modern Thoughts (New York: Harper & Row, Publishers, 1977), p.191.

ในการเล่าเรียน หรือความสามารถในการแสวงหาความรู้ เมื่อนำมารวมกับคำว่า การ ซึ่งมีความหมายว่า ฐานะ หน้าที่ การงาน เป็นคำว่า การศึกษา จึงมีความหมายว่า การฝึกฝน การเล่าเรียน

ข. ความหมายตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า Education มีความหมาย 2 ด้านด้วยกัน ด้านแรก Education มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า Educere ซึ่งมีความหมายว่า ดึงออก ฉะนั้น คำว่า Education จึงหมายถึงการดึงเอาพลังที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคลออกมาพัฒนา ฝึกฝน ฝึกหัด ส่วนความหมายอีกด้านหนึ่งคือ Education มาจากรากศัพท์เดิมว่า Educare ซึ่งหมายถึงการหล่อหลอม ดังนั้น คำว่า Education ตามความหมายนี้จึงหมายถึงการอบรมสั่งสอน การให้ความรู้²

จะเห็นว่าทั้งความหมายตามรูปศัพท์ ภาษาไทยและตามรูปศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า การศึกษา มีความหมายสอดคล้องกันคือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการฝึกฝนและความรู้ซึ่งอาจสรุปได้ว่า คำว่าการศึกษา หมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความรู้ขึ้น

2. ความหมายตามทัศนะของนักการศึกษา คำว่าการศึกษาได้มีผู้ให้คำนิยามไว้แตกต่างกันมากมายตามทัศนะแนวความเชื่อของแต่ละบุคคล ดังนี้

¹ วิจิตร เกิกวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาฯ, 2520), หน้า 126.

² J.M.Price, A Survey of Religious Education (New York: Ronald Press, 1940), p.13.

อัลเฟรด นอร์ธ ไวท์เฮด¹ (Aflred North-Whitehead) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษาว่า การศึกษาคือ การแนะแนวทางให้บุคคลได้เข้าใจในศิลปะของชีวิต การมีอิสรภาพ อันหมายถึงการหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม

เอ เอส นีลล์ (A.S.Neill)² ได้ให้คำนิยามของคำว่า การศึกษาไว้ว่า การศึกษาหมายถึง การเตรียมตัวเพื่อชีวิต เพราะนีลล์เชื่อว่า เป้าหมายของชีวิตนั้นก็คือ การแสวงหาความสุขความพอใจนั่นเอง

วิลเลียม เค แฟรงคินา (William K.Frankena)³ ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่าการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นคำที่กำกวม และอาจมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อไปนี้

1. กิจกรรมในการให้การศึกษาโดยครู โรงเรียน และพ่อแม่
2. กระบวนการของการได้รับการศึกษา หรือการเรียนรู้อย่างเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน
3. ผลที่เกิดขึ้น สภาพที่เป็นจริง หรือความมุ่งหวังของข้อ 1,2
4. เป็นวิชาที่เบ็ดเสร็จ หรือให้ความรู้เกี่ยวกับข้อ 1,2,3

ซึ่งเกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

¹ Alfred North Whitehead, The Aims of Education (New York: Macmillian Publishing Co., 1929), pp.58-61.

² A.S. Neill, Summerhill: A Radical Approach to Child Rearing. (New York: Hart Publishing Co., 1960), p.24.

³ William K. Frankena, Thru Historical Philosophy of Education (Glenview, Illinois: Scotch, Foresman and Company, 1965), p.191.

ธีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld)¹ โดยอธิบายถึง
ความหมายของคำว่าการศึกษาไว้ว่า "การศึกษาคืออำนาจ" เพราะบรามเมลด์เชื่อว่า
การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม การศึกษาสามารถนำไปสู่การ
สร้างสังคมใหม่

เทอร์รี่ เพจ และ เจ บี โทมัส (Terry Page and J.B.
Thomas)² กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ 3 ลักษณะดังนี้

1. การศึกษาคือกระบวนการทั้งหมดในการพัฒนาความสามารถ
และพฤติกรรมของมนุษย์
2. การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคม เพื่อให้บุคคลได้รับความ
ความสำเร็จและเจริญงอกงาม
3. การศึกษาเป็นการสอนที่เป็นธรรมชาติของการสื่อสาร
ของความรู้ ทักษะ และความเข้าใจต่าง ๆ

วิลเลียม ซี แบกเลย์ (William C. Bagley)³ ได้ให้คำ
นิยามของคำว่าการศึกษาว่า การศึกษาคือ การรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมและมรดก
ทางสังคมให้แก่คนรุ่นหลัง

โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins)⁴ กล่าวถึง
ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาหมายถึงการสอน ซึ่งถือว่าเป็นการเตรียมตัว
ผู้เยาว์เพื่อชีวิตในอนาคต

¹Theodore Brameld, Education as Power (New York: Holt
Rinehart & Winston, 1965), p.10.

²Terry Page and J.B.Thomas, International Dictionary
of Education (New York: Kogan Page, 1977), pp.112-113.

³Arthur K. Ellis et al, The Foundation of Education
(Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall, 1981), p.85.

⁴Ibid, pp.84.

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)¹ ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การศึกษาสั้น ๆ ว่า การศึกษาคือชีวิตในปัจจุบัน ไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิตในอนาคต สำหรับนักการศึกษาของไทยต่างก็ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษาไว้แตกต่างกัน ดังนี้

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ² กล่าวว่า การศึกษาคือ ความสามารถ ที่จะเจริญเติบโตไปสู่จุดหมายอันถึงประสงค์ ซึ่งความเจริญเติบโตนี้มีทั้งทางกาย ทางสมอง และทางจิตใจ

สาโรช บัวศรี³ ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาคือการพัฒนาขั้นที่ 5 เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในก้านต่าง ๆ เช่น ทางกาย ปัญญา วิชาการ ศิลธรรม วัฒนธรรม สังคม และอารมณ์

เอกวิทย์ ฌ กลาง⁴ ได้ให้คำนิยามของการศึกษาว่า การศึกษาคือการมุ่งให้มนุษย์มีความเข้าใจในสาระสำคัญหรือแก่นแท้ของสิ่งต่าง ๆ และมุ่งให้เกิดความคิดที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ

¹ Ibid, pp.85.

² บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "การศึกษาตามพุทธวิธี" พุทธศาสนากับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร, 2513), หน้า 10.

³ สาโรช บัวศรี, "พุทธศาสนากับการศึกษาแบบใหม่" พุทธศาสนากับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร, 2514), หน้า 31.

⁴ เอกวิทย์ ฌ กลาง, วรรณไวทยาการ ฉบับการศึกษา (โครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2514), หน้า 3.

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา¹ ได้กล่าวถึง การศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและทัศนคติให้ คนรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อม แล้วนำความรู้นั้นไปใช้แก้ปัญหา และสร้างเสริมชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น

ถนอม มากะจันทร์² กล่าวถึงความหมายของการศึกษาว่า การ ศึกษาหมายถึงกระบวนการเสริมสร้างสมรรถภาพของบุคคล ช่วยให้คนเจริญเติบโต โดยสมบูรณ์ ถูกต้องตามเจตนาของส่วนรวม และการศึกษาช่วยให้คนได้เข้าใจในตำแหน่ง ฐานะคุณค่าของตนในสังคมได้อย่างรวดเร็ว

ระวี ภาวิไล³ กล่าวถึงความหมายของคำว่าการศึกษาไว้สั้น ๆ ว่า การศึกษาคือ การพัฒนามนุษย์

พระราชวรมนี⁴ กล่าวว่า การศึกษาหมายถึงความพยายามที่จะ แสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิตเพื่อให้มีความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด มีอิสรภาพทั้งภายนอก และภายใน

¹คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การศึกษาเพื่อชีวิตและ สังคม (กรุงเทพมหานคร: สมาคมผู้บริหารแห่งประเทศไทย, 2518), หน้า 15.

²ถนอม มากะจันทร์, ทฤษฎีการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, 2514), หน้า 8.

³ระวี ภาวิไล, "อุดมคติและแนวทางการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพความ เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ไทย" บนเส้นทางแสวงหาโฉมหน้าใหม่ ของการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2516), หน้า 8.

⁴พระราชวรมนี, ปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เคล็ดไทย, 2518), หน้า 10-13.

ไพฑูรย์ สินลาวัณย์¹ ใ้ข้ออธิบายถึงความหมายของการศึกษา ว่าความหมายของการศึกษาอาจพิจารณาได้ 2 แนวด้วยกันคือ แนวแรก หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดแนวคิดความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปกรรมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมจากชนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ส่วนแนวที่ 2 การศึกษาหมายถึง กระบวนการ ศึกษาเล่าเรียนที่เป็นรูปแบบ มีสถาบันและองค์ประกอบเฉพาะที่สามารถจัดและดำเนินการ ได้อย่างมีระบบ

จากคำนิยามต่าง ๆ ที่ยกมาทั้งที่เป็นแนวความเชื่อของนักการศึกษาไทยและนักการศึกษาต่างประเทศ ความหมายของคำว่าการศึกษาถ้ามาพิจารณาจัดกลุ่มจะ ได้ 5 กลุ่มดังนี้

1. การศึกษาคือกระบวนการอบรมสั่งสอน ให้ผู้เรียนดำรงชีวิต และสืบทอดมรดกอันถึงงามของสังคม
2. การศึกษาคือ กระบวนการกระตุ้นให้สมองได้รับรู้ บันทึก สรรพความรู้ต่าง ๆ แล้ววิเคราะห์ด้วยเหตุผลเพื่อการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง
3. การศึกษาคือ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ดำเนิน ต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต
4. การศึกษาคือ กระบวนการพัฒนา เสริมสร้างชีวิตและสังคม
5. การศึกษาคือ กระบวนการพัฒนาความสามารถที่มีอยู่แล้ว ในตัวให้มีศักยภาพสูงสุด

จะเห็นว่า ความหมายของการศึกษานั้นกว้างขวางและยังไม่มี ผู้ให้ความหมายที่กะทัดรัด และครอบคลุมได้ทั้งหมด แต่ไม่ว่าใครจะให้ความหมายไว้ อย่างไรก็ตาม คำว่าการศึกษา ก็จะครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ การศึกษาเป็นการ ถ่ายทอดสิ่งที่มีคุณค่าให้กับผู้รับการศึกษาและสิ่งที่มีคุณค่านั้นจะต้องทำให้ผู้รับการศึกษา รู้ข้อเท็จจริง เกิดความรู้ ความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ได้และผลที่เกิดขึ้นนั้นน่า จะช่วยให้ผู้รับการศึกษาเข้าสู่ภาวะที่ดีขึ้น

¹ไพฑูรย์ สินลาวัณย์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2525),

บทบาทของการศึกษา

1. บทบาทเกี่ยวกับมนุษย์

ก. การศึกษากับการพัฒนาธรรมชาติของมนุษย์¹ ธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปนั้น มีความอยากรู้อยากเห็น มีความสงสัยและมีจินตนาการในสิ่งต่าง ๆ ทุกคน และคุณสมบัติข้อนี้ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาและอยู่รอดในสังคมได้ และในขณะที่เดียวกันก็มีส่วนช่วยทำให้สังคมเจริญขึ้นด้วย ดังนั้นการศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาคุณสมบัติข้อนี้ของมนุษย์

ข. การศึกษากับการพัฒนาคุณค่าชีวิต² จะเห็นว่าทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมานั้น ไม่ได้เกิดมาเพียงเพื่อความอยู่รอดแล้วดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เท่านั้น แต่ทุกชีวิตที่เกิดขึ้นมาย่อมมุ่งหวัง ใฝ่หาคุณค่าของชีวิตด้วยกันทุกคน อันได้แก่ คุณธรรม ความถูกต้อง สัจจะและสุนทรีย์ภาพอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น การศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในค่านี้อย่างต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว

2. บทบาทเกี่ยวกับสังคม

ก. การศึกษากับกระบวนการทางสังคม สังคมมนุษย์จะดำรงอยู่ได้ตลอดไปก็ต่อเมื่อ สังคมนั้น ๆ มีการสืบเชื้อสายและสืบทอดแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอันได้แก่ วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความประเพณี วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทกับกระบวนการทางสังคมโดย

¹ โทซูร์ย์ สินลาวัณน์, "การศึกษา: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทกระบวนการและปัญหา" ชุมนุมจุฬา 23 (ตุลาคม 2521), หน้า 53.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ วิถีชีวิตต่าง ๆ เหล่านี้ แล้ว
ถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังอย่าง เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดเวลาและตลอดชีวิต¹

ข. การศึกษากับการพัฒนาสังคม เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า สังคม
ที่ได้รับการพัฒนานั้นจะคง เป็นสังคมที่ประกอบด้วยคนในสังคมมีความรู้และทักษะที่จะ
ประกอบอาชีพได้เพื่อการอยู่ดีกินดีมีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง และมีความประพฤติ
ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาสังคม ดังนั้นการศึกษาจึงเข้ามา
มีบทบาทในการพัฒนาสังคม โดยการให้ความรู้พื้นฐานสำคัญกับคนในสังคมให้มีความ
พร้อมเพื่อจะนำสังคมให้พัฒนายิ่งขึ้น²

ขอบข่ายของการศึกษา

การศึกษาถือว่าเป็นวิชาการสาขาหนึ่ง ซึ่งวิชาการสาขานี้มีชื่อเรียก
ต่าง ๆ กัน เช่นวิชาการศึกษา วิชาครู วิชาศึกษาศาสตร์ หรือครุศาสตร์³ จะเห็นว่า
เมื่อพิจารณาวิชาการแขนงนี้เป็นวิชาที่ว่าด้วยอะไร มีขอบข่ายอย่างไรบ้าง คุณเป็น
เรื่องที่กว้างขวาง และสับสนอยู่มาก แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้รู้ได้แบ่งขอบข่ายของวิชา
นี้เป็น 3 สาขาใหญ่ ๆ ดังนี้⁴

1. สาขาวิชาพื้นฐานทางการศึกษา (Foundational Courses)
บางครั้งเรียกว่าวิชาที่ว่าด้วยทฤษฎี วิชานี้เชื่อกันว่าเป็นวิชาที่สร้างวิญญูญาณครูให้แก่ผู้
ที่จะประกอบอาชีพครู

¹สุจิต บุญบงการ, "การศึกษาและสังคมประเทิก" ใน มนุษย์กับสังคม
สุจิต บุญบงการ และคณะ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2521), หน้า 145.

²ชนิตา รักษ์พลเมือง, การศึกษาเพื่อการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 1-2.

³บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 12-13.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

2. สาขาวิชาที่ว่าด้วยระเบียบวิธีการดำเนินงานทางการศึกษา (Methodology) บางครั้งก็เรียกว่า วิชาที่ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเทคนิคทางการศึกษา (Educational techniques)

3. สาขาวิชาเฉพาะที่ว่าด้วยระดับต่าง ๆ ของการศึกษาอันได้แก่ การประถมศึกษา การศึกษาก่อนวัยเรียน การมัธยมศึกษา การอุดมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ การอาชีวศึกษา หรือการศึกษาพิเศษ เป็นต้น

ปรัชญากับการศึกษา

จากความหมายของคำว่าการศึกษา และคำว่าปรัชญา ดังที่ได้อธิบายมาแล้วจะเห็นว่า ปรัชญากับการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพราะการศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เป็นกระบวนการที่นักศึกษาพยายามจะทำให้มนุษย์สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ในขณะที่เดียวกัน ปรัชญาที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยนักปรัชญาจะสนใจปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา และพยายามที่จะศึกษาถึงองค์ประกอบทางการศึกษาว่ามีรายละเอียด ลักษณะและวิธีการอย่างไร¹ ถ้าจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาแล้วสามารถแยกพิจารณาได้ 3 ลักษณะนี้

1. ความสัมพันธ์ที่ยึดปรัชญาพื้นฐานเป็นหลัก การจัดการศึกษาลักษณะนี้จะยึดความเชื่อพื้นฐานทางปรัชญาเป็นแม่บทแล้วดำเนินการตามความเชื่อนั้น ๆ สารสำคัญต่าง ๆ ทางการศึกษาจะสัมพันธ์กับสาระสำคัญของปรัชญาพื้นฐานที่ยึดเป็นแม่บท ดังนั้นการจัดการศึกษา โดยนัยนี้ความเชื่อทางปรัชญาจึงมีอิทธิพลโดยตรงในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา องค์ประกอบทางการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน²

¹บรรจง จันทรสา, ปรัชญากับการศึกษา, หน้า 81-82.

²ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาในลักษณะนี้จะถูกได้จากงานเขียนของ บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, 2527.

2. ความสัมพันธ์ที่ยึดการศึกษาเป็นหลัก การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ จะยึดการศึกษาเป็นตัวกำหนดแนวทางของการศึกษาคงตนเอง เช่น การกำหนด จุดมุ่งหมายของการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา ระยะเวลาการเรียนการสอน แต่ การกำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะคงอาศัยความรู้ ความเข้าใจจากหลักของปรัชญา เข้ามาช่วยเป็นเครื่องมือในการคิดหาเหตุผล วิพากษ์ วิจักษ์ และตัดสินใจต่าง ๆ ทางการศึกษา¹

3. ความสัมพันธ์ที่มุ่งวิเคราะห์ความเชื่อและกิจกรรม ทางการศึกษาเป็น หลัก ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาในลักษณะนี้ จะมองไม่ค่อยเห็นโดยตรง เพราะปรัชญาจะไม่ค่อยมีบทบาทในการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ทางการศึกษา แต่ ปรัชญาจะ เข้ามามีบทบาทกับการศึกษาในลักษณะของการวิเคราะห์ ที่ความให้ความสำคัญ ของคำในภาษา เพื่อให้ นักการศึกษาได้มองเห็นทางเลือกต่าง ๆ พร้อมเหตุผลและ หลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้²

ปรัชญาการศึกษา

เมื่อนำปรัชญามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น นำ ปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษาโดยตรง นำปรัชญามาวิเคราะห์แนวความเชื่อ หรือ ปัญหาทางการศึกษา หรือนำปรัชญามาเป็นเครื่องมือในการคิดหาเหตุผลทางการศึกษา ทำให้ความหมายของคำว่าปรัชญาการศึกษาแคบลง และเฉพาะเจาะจงขึ้น แต่อย่างไร ก็ตาม ได้มีนักศึกษานักปรัชญา ได้ให้คำนิยามไว้แตกต่างกันมากมายตามแนวความเชื่อ ของแต่ละบุคคล

¹ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาลักษณะนี้จะคู่ได้จากงานเขียน ของไพฑูริย์ สีนลารักษ์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, 2525.

²ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษาในลักษณะนี้จะคู่ได้จากงานเขียน ของ ส. ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษา, 2517.

ความหมายของปรัชญาการศึกษา

สุลักษณ์ ศิวรักษ์¹ กล่าวถึงความหมายปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษาหมายถึง ความพยายามที่จะพิจารณาการศึกษาโดยตลอดแล้ว พยายามที่จะให้ความคิดที่ลงรอยร้อยเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมดนั้นให้สมเหตุสมผลและให้ใช้ได้ผลมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อุคม บัวศรี² กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือ ปรัชญาประยุกต์ เพราะนำเอาความคิดทางปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตลอดจนเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์

สาโรช บัวศรี³ ได้ให้นิยามไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาคือ การนำเอาหลักบางประการ ของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา

ภิญโญ สาร⁴ ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษาคือ ทัศนะและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาโดยระบบโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียนหรือการให้การศึกษแก่ผู้เรียน

¹สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 15.

²อุคม บัวศรี, "ปรัชญาการศึกษา" ศึกษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 1: 3 กันยายน-ธันวาคม, 2518), หน้า 63.

³สาโรช บัวศรี, "ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย" จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร, 2518), หน้า 3-5.

⁴ภิญโญ สาร, หลักบริหารการศึกษา, หน้า 13.

ศักดิ์กา ปรากฏประธานพร¹ อธิบายถึงความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า คือความคิดเห็นอย่างวิพากษ์ วิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ความคิดเห็นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของอภิปรัชญา ญาณวิทยา และอภิปรัชญา หรือปรัชญาการศึกษา หมายถึง การพิจารณาองค์ประกอบทุก ๆ ส่วนของการศึกษาอย่างถี่ถ้วน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้จะใช้เป็นเครื่องนำทางในการจัดการศึกษา

สำหรับนักการศึกษาและนักปรัชญาฝ่ายต่างประเทศได้ให้นิยามของคำว่า ปรัชญาการศึกษาไว้แตกต่างกัน ดังนี้

จอร์จ แอล นิวสัน (George L. Newsone)² กล่าวว่าปรัชญาการศึกษาคือ การนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาคิดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา

คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส (Christopher J. Lucas)³ ได้ให้นิยามของปรัชญาการศึกษาว่า หมายถึงความเชื่อ ความนึกคิด หรือทัศนะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาใช้ยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียน

แมกซีน กรีน (Maxine Green)⁴ กล่าวถึงความหมายของปรัชญาการศึกษาว่า ปรัชญาการศึกษาคือการคิดวิเคราะห์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

¹ศักดิ์กา ปรากฏประธานพร, ปรัชญาศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 45.

²George L. Newsone, "Educational Philosophy and the Educational Philosophy" in What's Philosophy of Education, ed. Christopher J. Lucas (London: Mcmillan, 1969), pp.163-164.

³Christopher J. Lucas, What is Philosophy of Education, 1970, pp.136-130.

⁴Maxine Green, Teacher as Stranger Educational Philosophy for the Modern Age, 1970), p.7.

จากคำนิยามต่าง ๆ ทั้งของนักการศึกษาไทยและนักการศึกษาต่างประเทศที่ยกมา ถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นว่า คำว่าปรัชญาการศึกษานั้นมีความหมายแยกออกได้เป็นสองแนวคือ แนวแรกเป็นเรื่องของความเชื่อ ความเห็น หรือลักษณะเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ความหมายในแนวนี้เป็นเรื่องของการนำปรัชญาไปใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่องานทางด้านการศึกษา เช่น การกำหนดทิศทาง รูปแบบและวิธีการทางการศึกษา เป็นต้น

ส่วนความหมายในแนวที่ 2 ถือว่าปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องของศาสตร์ที่ว่าด้วยการศึกษาถึงระบบปรัชญาการศึกษา ความหมายในแนวนี้ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นปรัชญาประยุกต์ซึ่งอาศัยหลักทางปรัชญาบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน

ลัทธิปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาแบ่งตามลักษณะที่มาได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาทั่วไปเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา โดยการประยุกต์มาจากปรัชญาแม่บท ปรัชญาการศึกษาประเภทนี้ไ้มีนักการศึกษาทั้งชาวไทยและต่างประเทศกล่าวถึงและแบ่งออกเป็นลัทธิต่าง ๆ หลายลัทธิดังนี้

ภิญโญ สาคร¹กล่าวถึงปรัชญาการศึกษามี 6 ลัทธิ คือ

1. สังคมประเพณีนิยม (The Doctrine of Social Traditionalism)
2. สังคมประสบการณ์นิยม (The Doctrine of Social Experimentatism)
3. แบบก้าวหน้าตามธรรมชาติ (The Doctrine of Naturalistic Progressivism)
4. สารนิยม (The Doctrine of Essentialism)
5. นิรันทรนิยม (The Doctrine of Perennialism)
6. สร้างสังคมใหม่ (The Doctrine of Reconstructionism)

¹ภิญโญ สาคร, การบริหารการศึกษา, หน้า 100-132.

แวน คลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris)¹ กล่าวถึงลัทธิปรัชญาการศึกษา
ไว้ 5 ลัทธิดังนี้

1. สสารนิยม (Essentialism)
2. นิรันดรนิยม (Perennialism)
3. พัฒนาการนิยม (Progressivism)
4. ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
5. อคติภาวนิยม (Existentialism)

นอกจากนั้น จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller)² ก็
กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาไว้ 5 ลัทธิเหมือนแวน คลีฟ มอร์ริส ทุกประการ ส่วน
จีแมกซ์ ริงโก (G. Max Wingo)³ กล่าวไว้ 6 ลัทธิ โดยเพิ่มลัทธิมาร์กซิสต์
(Marxism) อีกหนึ่งลัทธิ

2. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดตัวปรัชญาของนักปรัชญาแต่ละคนมาเป็นพื้นฐาน
ในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา เช่น ระบบการศึกษาในอุดมรัฐ (The
Republic) ของพลาโต (Plato)⁴ และพุทธปรัชญาการศึกษาของพระพุทธเจ้า⁵
เป็นต้น

¹ Van Cleve Morris, Philosophy and American School,
pp. 327-401.

² George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of
Education, p.42.

³ G. Max Wingo, Philosophies of Education: An Introduction, p49.

⁴ คุรายละเอียดได้จาก John Davies, The Republic of Plato (New
York: The Macmillan Company, 1897), p.3.

⁵ คุรายละเอียดได้จากพระราชารมณี, ปรัชญาการศึกษาไทย, 2518.

3. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดระบบการศึกษาสถานภาพทางเศรษฐกิจทางสังคมทางการเมืองและวัฒนธรรมในปัจจุบันมาวิเคราะห์เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบและวิธีการทางการศึกษา เช่น ระบบปรัชญาการศึกษาของอิวาน อิลลิช (Ivan Illich)¹ และเอฟเวอร์เรท โรเมอร์ (Everett Rimer)² เป็นต้น

ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึง เฉพาะลัทธิปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาแมทท 5 ลัทธิ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในวงการศึกษาทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยในแต่ละลัทธิจะกล่าวถึงความจำเป็นมา ความเชื่อพื้นฐาน หลักการสำคัญ ความเชื่อทางการศึกษา ซึ่งความเชื่อทางการศึกษา จะกล่าวถึงรายละเอียดในเรื่อง ความหมาย จุดมุ่งหมาย หลักสูตร บทบาทครู บทบาทนักเรียน บทบาทโรงเรียน กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

คำว่า สารัตถ หรือ Essentia หมายถึง เนื้อหาสาระ แก่นสารที่จำเป็นหรือเนื้อหาที่เป็นหลักสำคัญ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเป็นลัทธิปรัชญาการศึกษาที่มุ่งให้ความสนใจในการอนุรักษ์และสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม³ ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อว่า สาระสำคัญของสังคมควรได้รับการทะนุบำรุง ถ่ายทอดไปสู่รุ่นหลัง เพราะมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่คงาม ถูกต้องและได้รับการกลั่นกรองมาดีแล้ว

¹ คุรายละเอียดได้จาก Ivan Illich, Deschooling Society (New York: Harper & Row, 1971).

² คุรายละเอียดได้จาก Everett Reimere, School in Deal (New York: Doubleday, 1972)

³ Theodore Brameld, Philosophy of Education in Cultural Perspective (New York: The Dryden Press, 1958), p.203.

1. ความเป็นมา ความเชื่อเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเป็นความเชื่อที่มีมานานแล้ว แต่เพิ่งจะมีการรวมตัวกันอย่างเป็นระบบเมื่อ ค.ศ. 1930¹ โดยกลุ่มนักการศึกษาที่มีแนวความเชื่อในทางอนุรักษนิยม มีผู้นำที่สำคัญคือ วิลเลียม ซี แบกเลย์ (William C. Bagley) และนักการศึกษาที่มีความเชื่อในแนวเดียวกัน เช่น โทมัส บริกส์ (Thomas Briggs) เฟรคเคอริก บรีค (Frederich Breed) ไอแซค แอล แคนเคิล (Isaac L. Kandel) และเฮอว์แมน ฮอเรน (Herman Horen)

นักศึกษากลุ่มนี้ ไม่เห็นด้วยกับแนวความเชื่อของลัทธิปรัชญาพัฒนาการนิยม ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมกันมากในขณะนั้น จึงได้รวมตัวกันก่อตั้ง ลัทธิสารัตถนิยมขึ้นเพื่อต่อต้านแนวความเชื่อของพวกลัทธิพัฒนาการนิยม ในขณะเดียวกันก็ได้เผยแพร่ความเชื่อของฝ่ายสารัตถนิยมด้วย จนถึงค.ศ. 1946 แบกเลย์ ได้ถึงแก่กรรมจึงทำให้คณะกรรมการชุดนี้เล็กลงไป แต่อย่างไรก็ตาม ความเชื่อแนวลัทธิปรัชญาสารัตถนิยมก็ได้แพร่หลายออกไป และยังคงมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

2. ความเชื่อพื้นฐาน สารัตถนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญ 2 กลุ่มคือ กลุ่มจิตนิยม (Idealism) ซึ่งปรัชญาพื้นฐานกลุ่มนี้เชื่อว่า จิต (Mind) เป็นส่วนสำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้ โดยธรรมชาติแล้วไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นเพียงสิ่งจำลองของสิ่งที่มองไม่เห็น หรือโลกแห่งจิต (A world of mind) ดังนั้นความรู้ ความจริงจึงเกิดจากความคิด การหยั่งรู้ภายในเป็นสำคัญ²

ส่วนกลุ่มที่ 2 คือกลุ่มวัตถุนิยม (Realism) ปรัชญาพื้นฐานกลุ่มนี้เชื่อว่าวัตถุหรือสสาร (Matter) เป็นสิ่งที่แท้จริงในตัวของมันเอง ดังนั้นความรู้

¹George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p.57.

²ไพฑูรย์ สีนลารักษ์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 48.

ความจริง จึงเกิดจากการสัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นประจำ
จึงเกิดการเรียนรู้ขึ้น¹

3. หลักการสำคัญ สาระถกนียมมีหลักการสำคัญทางการศึกษาพอสรุปได้
ดังนี้

ก. หลักการสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี คือ ความมีระเบียบวินัย ความมานะอดทน ทั้งทางด้านการคิด การลงมือกระทำ การฝึกหัด เพราะโดยธรรมชาติสาระถกนียมถือว่า การเรียนเป็นงานหนัก แต่การเรียนรู้ก็ไม่ได้สนใจที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในทันที แต่หวังจะให้มีการนำไปใช้ในอนาคตกต่อไป

ข. การเรียนการสอนการเริ่มต้นจากครู เพราะครูเป็นผู้นำในการเรียนการสอน บทบาทของครูจะอยู่ระหว่างสังคมกับนักเรียน ครูจะต้องมีความสามารถในการเชื่อมโยง เด็กและสังคมเข้าด้วยกัน ดังนั้นครูจึงต้องเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกสรร ฆาอย่างดีแล้วและเหมาะที่จะเป็นแบบอย่างของเด็กได้

ค. หัวใจของการศึกษาคือ การเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ได้เลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี เพราะเนื้อหาสาระสำคัญ หมายถึงประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ในหลักสูตรจะมาจากสาระสำคัญทางสังคมที่มีการพิสูจน์ตรวจสอบว่าถูกต้องแล้ว และการเรียนรู้สาระสำคัญดังกล่าวจะเป็นหลักประกันอย่างเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้

ง. การก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีนั้น ควรสอนความคิดรวบยอดที่ดีว่าเป็นสาระสำคัญของความรู้ให้ก่อน โดยเน้นการฝึกฝน ทำการบ้าน ทำความเข้าใจ ฉะนั้นโรงเรียนควรใช้ระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์²

¹ Daley, Philosophy Development of Education, 1977) อ้างถึงในไพฑูริย์ สินลาวัณย์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 53.

² George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp.58-80.

4. ความเชื่อทางการศึกษา

ก. ความหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมมีความเชื่อว่าการศึกษา หมายถึงกระบวนการอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมไปสู่ชนรุ่นหลังต่อไป เพราะสารัตถของสังคมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่คงาม ถูกต้อง ใ้รับการเลือกสรรกลั่นกรองและปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน

ข. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมมีจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ระดับคือ ระดับแรกเป็นความหมายระดับมหภาค (Macro Level) หรือความหมายระดับกว้าง ๆ จุดมุ่งหมายในระดับนี้มุ่งจะถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษย์ ทำให้มนุษย์เข้าใจถึงระเบียบแบบแผนของธรรมชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม

ความหมายระดับที่ 2 เป็นความหมายระดับจุลภาค (Micro Level) หรือความหมายระดับแคบเฉพาะตัว จุดมุ่งหมายในระดับนี้มุ่งที่จะพัฒนาสติปัญญาให้ผู้เรียนเป็นผู้เฉลียวฉลาด และส่งเสริมให้มีระเบียบวินัย มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน¹

ค. หลักสูตร หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเป็นหลักสูตรแบบเนื้อหาวิชา (Subject-Matter Curriculum) และหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Broad-Field Curriculum) โดยเน้นเนื้อหาวิชาและภาคชั้นความรู้ เป็นสำคัญ และเนื้อหาสาระที่เน้นจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการกลั่นกรองมาแล้วอย่างดี การจัดทำหลักสูตรนั้นจะเป็นหน้าที่ของครูและผู้เชี่ยวชาญ และหลักสูตรจะมีลักษณะควบคุมการเรียนการสอนล่วงหน้าและส่วนใหญ่จะเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ

¹ ศักดา ปรากฏประพานพร, ปรัชญาการศึกษาระดับพื้นฐาน, หน้า 84.

² บุญเลิศ นาคแก้ว และนางเยาว์ สุชาพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 113. (อัครสำเนา)

ง. บทบาทครู ปรัชฎาการศึกษาสารัตถนิยมเชื่อว่าครูเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดเพราะครูเป็นผู้กำหนด ทักสิน และดำเนินการ เกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด ปรัชฎาการศึกษาสารัตถนิยมจึงกำหนดบทบาทของครูไว้ว่า ครูเป็นผู้รู้เนื้อหาวิชาที่จะสอน เป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ตักสินใจและกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ พร้อมกับแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียน ฉะนั้นปรัชฎาการศึกษาสารัตถนิยมจึงถือว่าครูมีบทบาทและมีความสำคัญที่สุด ถ้าครูดี การศึกษาก็จะดำเนินไปด้วยดี¹

จ. บทบาทนักเรียน เนื่องจากปรัชฎาการศึกษาลัทธินี้เชื่อว่า ครูเป็นผู้กำหนดและดำเนินการทางการศึกษา ดังนั้นบทบาทของผู้เรียน จึงเป็นผู้รับผู้ฟัง และทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่ครูกำหนดให้ ผู้เรียนจึงเปรียบเสมือนเป็นภาชนะรองรับความรู้ที่ครูถ่ายทอดให้ ความสำคัญของผู้เรียนจึงเป็นไปในลักษณะที่จะต้องเรียนรู้ขอเท็จจริงและสืบค่อให้ชนรุ่นหลังอีกค่อไป² ฉะนั้นผู้เรียนตามความเชื่อของปรัชฎาการศึกษาสารัตถนิยมจึงต้อง เป็นผู้มีความพากเพียร อดทนในการฝึกฝน เล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูและยึดมั่นในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด

ฉ. บทบาทโรงเรียน โรงเรียนตามความเชื่อของปรัชฎาการศึกษาสารัตถนิยม ไม่มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางสังคม แต่โรงเรียนจะเป็นเครื่องมือของสังคมเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ เข้าใจเรื่องราวหรือมรดกทางสังคม นักเรียนจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมจากโรงเรียน ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็พยายามที่จะให้นักเรียนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณีเหล่านั้น³ ฉะนั้นโรงเรียนจึงเปรียบเสมือนสถาบันอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม

¹ ไทพูร์ย์ สินลารักณ์, ปรัชฎาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 66.

² บรรจง จันทรสา, ปรัชฎากับการศึกษา, หน้า 255.

³ ไทพูร์ย์ สินลารักณ์, ปรัชฎาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 69.

ช. กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอนตามความเชื่อของปรัชญาสารัตถนิยมนั้นจะขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ (Teacher Centered Approach) คือครูจะเป็นผู้อธิบาย ชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจตามที่ได้¹ เพราะสารัตถนิยมเชื่อว่า ความรู้นั้นเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวผู้เรียน การจะให้เกิดความรู้ขึ้นได้จะต้องมีผู้นำเอาความรู้นั้นมาถ่ายทอดให้² ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมนี้จึงยึดครูเป็นศูนย์กลาง เน้นการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก เน้นเนื้อหาวิชา ความมีระเบียบวินัยและการฝึกฝนอย่างหนักในกระบวนการเรียนการสอน

ซ. การวัดและประเมินผลการศึกษา ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงนั้นอยู่ภายนอกตัวผู้เรียน และสามารถรับรู้ได้โดยจิต การได้มาซึ่งความรู้นั้นเป็นการรับมาโดยกระบวนการ ถ่ายทอดบันทึกจดจำเข้ามาไว้ในร่างกาย³ ดังนั้นการวัดและประเมินผลว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด จึงใช้วิธีการรื้อฟื้นความจำ (Reminiscence) โดยให้ผู้เรียนสำนึกการรับรู้ (A Process of Remembering of Recognition)⁴ ของตัวเองว่า สิ่งที่เคยรู้มาแล้วมีอะไรบ้าง และสามารถจดจำเนื้อหาวิชาได้มากน้อยเพียงใด

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

² Theodore Brameld, Philosophy of Education in Cultural Perspective, p.241.

³ ไพฑูรย์ สินลาวัณย์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 71.

⁴ สักกา ปรารักษ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 101.

ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยม (Perennialism)

คำว่า "นิรันตร" หรือ Perennial หมายถึง สิ่งซึ่งคงที่ ภาวะไม่เปลี่ยนแปลง หรือคงอยู่ชั่วนิรันตร ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยม (Perennialism) เป็นลัทธิปรัชญาการศึกษาที่มุ่งสร้างคนให้เป็นคนที่แท้จริงสมบูรณ์ กายเหตุผลและสติปัญญา¹ ปรัชญาสาขานี้มีความเชื่อว่า ความดี ความงามทั้งหลายในอดีตนั้นเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ มั่นคง การที่จะกลับไปสู่อุดมคติที่ค้างมาได้นั้นจะต้องให้การศึกษากับเด็กในปัจจุบันให้เหมือนกับ การให้การศึกษากับเด็กในอดีต² เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มีแบบแผนที่เป็นสากล คงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด³

1. ความเป็นมา ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยมได้รับอิทธิพลจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มวัตถุนิยมเชิงเหตุผล (Rational Realism)⁴ และกลุ่มจิตนิยมเชิงเหตุผล (Rational Idealism) ผสมผสานกัน แล้วพัฒนามาเป็นปรัชญาการศึกษา นิรันตรนิยม โดยโรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchins) มอร์ติเมอร์ เจ แอดเลอร์ (Mortimer J. Adler) และเซอร์ ริชาร์ด ลิฟวิงส์โตน (Sir Richard Livingstone)⁵ ในปี ค.ศ. 1929 ซึ่งนักการศึกษาเหล่านี้มีความเชื่อว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ความวุ่นวายในสังคมทำให้คุณค่าทางจิตใจลดความสำคัญลง

¹ Robert M. Hutchins, The Higher Learning in American (New Haven: Yale University Press, 1972) p.66.

² Van Cleve Morris, Philosophy and American School, pp.340-341.

³ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 101.

⁴ Van Cleve Morris, Philosophy and American School, pp. 340-341.

⁵ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 101.

ความคิดความงามทางวัฒนธรรมเสื่อมทราม และในขณะที่เดียวกันก็เห็นว่า แนวทางในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างอารยธรรมในอดีต¹ นั้นถึงงามสมควรที่จะนำมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับมนุษย์ในปัจจุบันเป็นเหตุให้นักการศึกษาที่มีความเชื่อตามลัทธินี้มีแนวคิดที่จะกลับไปยึดถือสัจธรรม ความรู้ ค่านิยม และวัฒนธรรมตามแบบอย่างอดีตมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

2. ความเชื่อพื้นฐาน นิตินครนิยมนิรมีรากฐานมาจากปรัชญาพื้นฐาน

กลุ่มจิตนิยมเชิงเหตุผล และกลุ่มวัตถุนิยมเชิงเหตุผลผสมผสานกัน โดยทั้งสองฝ่ายมีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของเหตุผลเหมือนกัน เพราะถือว่าเหตุผลเป็นลักษณะสูงสุดของมนุษย์ และมนุษย์เองก็อยู่ในโลกแห่งเหตุผล (A world of reason) นิตินครนิยม เชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะใช้ความคิดและเหตุผลมาตัดสินปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งความสามารถอันนี้ไม่มีในสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ มนุษย์ได้ใช้ความคิดและเหตุผลอยู่ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ และความสามารถในการคิดหาเหตุผลของมนุษย์คิดทั่วมาแต่กำเนิด² ส่วนความรู้ที่นิตินครนิยมนิรมีรากฐานมาจากปรัชญาเชื่อว่า ได้มาจากการคิดหาเหตุผล และความคิดความงามนั้นก็เชื่อว่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมหรือสิ่งแวดล้อม แต่จะขึ้นอยู่กับความมีวินัยในตัวเอง และยึดมั่นในความดี³

¹ อารยธรรมสมัยกลางระหว่างศตวรรษที่ 13-15 ดูรายละเอียดได้จาก สมบูรณ์ ธรรมครองมาศย์, ประวัติศาสตร์อารยธรรมโลก 2 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519).

² Frederic C. Gruber, Foundation for a Philosophy of Education (New York: Thomas Y. Crowell Company, 1961), p. 20.

³ กิติมา ปรีคคิลิก, ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1, หน้า 86.

3. หลักการสำคัญ ปรัชญาการศึกษาานิรันครนิยมมีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

ก. ธรรมชาติของมนุษย์ ยังคงเหมือนกันแม้ว่าสภาพแวดล้อมจะแตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาก็ควรจะทำให้เหมือน ๆ กันในทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาสำหรับคนในวัยใด สังคมใดก็ตาม

ข. ความมีเหตุผลเป็นลักษณะสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องใช้ความมีเหตุผลคอยควบคุมสัญชาตญาณตามธรรมชาติของตน การศึกษาจึงมีบทบาทในการอบรมนิสัยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล

ค. การศึกษาทำหน้าที่ในการแสวงหาและนำมาซึ่งความรู้อันนิรันคร ดังนั้น การศึกษาจึงไม่ได้สอนเพื่อให้นักเรียนปรับตัวเข้ากับสังคมเท่านั้น แต่สอนให้ปรับตัวเข้าหาความจริง ซึ่งถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางของการศึกษา

ง. การศึกษาไม่ใช่การเลียนแบบชีวิต แต่การศึกษาเป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นเพียงโลกที่สมมติขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับสิ่งที่ดำรงอยู่นั้น

จ. นักเรียนควรเรียนรู้วิชาพื้นฐานทางวิชาเพื่อจะได้รู้ถึงสิ่งที่แท้จริงของโลก เพราะวิชาพื้นฐานเหล่านี้จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างความสามารถในการใช้เหตุผลและปลูกฝังให้เกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา

ฉ. นักเรียนควรจะต้องเรียนรู้คติจากงานนิพนธ์ เช่น วรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์แล้วนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เพราะวิชาเหล่านี้ไม่แสดงให้เห็นถึงความคึกและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต¹

4. ความเชื่อทางการศึกษา

ก. ความหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาานิรันครนิยมเชื่อว่าการศึกษามีความหมายถึง กระบวนการพัฒนามนุษย์ ให้เป็นมนุษย์ที่แท้จริง สมบูรณ์ด้วยเหตุผล

¹ George F. Kneller, Introduction to Philosophy of Education,

และสติปัญญา¹ เพราะถือว่า ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นประกอบด้วย ความเป็นผู้มีเหตุผล พร้อมด้วยคุณธรรม สติปัญญา สำหรับการฝึกฝนให้มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล คุณธรรม และสติปัญญานั้นต้องอาศัยแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของอารยธรรมในอดีตมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

ข. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษา นิตินิยม ได้กำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษาไว้ว่า

- 1) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของเหตุผลและสติปัญญา
- 2) มุ่งพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์ให้ดีขึ้นสูงขึ้น และสมบูรณ์ขึ้น
- 3) มุ่งให้ผู้เรียนเข้าถึงความจริงอันเป็นสากล ไม่ใช่เรียนรู้เฉพาะสิ่งที่เหมาะสมสำหรับยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเท่านั้น

ค. หลักสูตร หลักสูตรของปรัชญาการศึกษา นิตินิยม เป็นหลักสูตรแบบเนื้อหาวิชาที่เรียกกันว่า หลักสูตรศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Curriculum) ในระดับประถมศึกษา เน้นความรู้เบื้องต้นในเรื่องการอ่าน การเขียน และคำนวณ² ในระดับมัธยมศึกษา เน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ โดยใช้วิชาพื้นฐานที่จะช่วยฝึกฝนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีเหตุผล เกิดความเจริญงอกงามทางปัญญา ส่วนในระดับอุดมศึกษา หลักสูตรแนวปรัชญาการศึกษา นิตินิยม จะเน้น วิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) ที่เน้นหนักในเรื่องของการใช้เหตุผลและสติปัญญาเป็นสำคัญ³

¹ ไททฤษฎ์ สีนลาร์คน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 71.

² G. Max Wingo, Philosophy of Education: An Introduction, p.258.

³ ไททฤษฎ์ สีนลาร์คน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 76.

ง. บทบาทครู นิตนตรนิยมเชื่อว่าครูเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอน ครูเป็นบุคคลสำคัญในการตัดสินใจ การเลือก การกำหนดวิธีการที่จะสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล แต่ครูจะไม่ใช่เป็นผู้ป้อนความรู้โดยตรงแต่จะเป็นผู้เสนอข้อคิดต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา นอกจากนี้ครูยังมีบทบาทในการดูแล รักษาระเบียบวินัย โดยการควบคุมความประพฤติและวินัยของนักเรียน¹ ฉะนั้นบทบาทที่สำคัญของครูคือ ผู้นำทางสติปัญญา

จ. บทบาทนักเรียน นักเรียนตามความเชื่อของนิตนตรนิยมถือว่าเป็นผู้มีสติปัญญา มีศักยภาพในตัวเองแต่ยังไม่ได้รับการพัฒนา² ฉะนั้นนักเรียนจึงมีบทบาทที่จะต้องฝึกฝนคุณสมบัติที่มีอยู่นั้นด้วยตัวเอง โดยการรับการอบรมสั่งสอนและการแนะนำจากครู

ฉ. บทบาทโรงเรียน โรงเรียนตามความเชื่อของปรัชญาการศึกษา นิตนตรนิยมเปรียบเสมือนสื่อกลางที่จะนำผู้เรียนไปสู่ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามในอดีต โรงเรียนไม่มีบทบาทโดยตรงต่อสังคม แต่โรงเรียนจะมุ่งพัฒนาที่ตัวบุคคล เป็นสำคัญ เพราะนิตนตรนิยมเชื่อว่า เมื่อมนุษย์ดีพร้อมแล้วสังคมก็ย่อมจะดีขึ้นไปด้วย ฉะนั้นโรงเรียนจะต้องเคร่งครัดในเรื่องระเบียบวินัยและความประพฤติ การปฏิบัติเพื่อเป็นการเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

ช. กระบวนการเรียนการสอน ปรัชญาศึกษานิตนตรนิยมมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ โดยวิธีการฝึกฝนศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน เป็นสำคัญ ฉะนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงเน้นหนักที่การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียน โดยการให้อภิปราย การใช้เหตุผลและสติปัญญาโต้แย้งกัน³ ซึ่งการเรียนการสอนตามแนวความเชื่อของนิตนตรนิยมนี้ยึดหลักการสอนตามแนวจิตวิทยาที่ว่าด้วยสมรรถภาพ (Faculty Psychology) ที่เชื่อว่าส่วนของสมองนั้นทำหน้าที่

¹ ลิตติมา ปรีติคิลก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 87.

² ไพฑูรย์ สีนลาวัณ, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 74.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75.

สำคัญ 3 ด้านคือ ด้านเหตุผล (Reason) ด้านความจำ (Memory) และด้านความตั้งใจ (Will) และส่วนของสมองที่ทำหน้าที่ด้านเหตุผลนั้นถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของสติปัญญา จึงควรจะได้รับการพัฒนาเต็มที่¹

๒. การวัดและประเมินผลการศึกษา ปรัชญาการศึกษาานิรันดรนิยม เชื่อว่าความจริงนั้นคือ จิตภาพ (Idea) เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นจริง (Reality) ทั้งหลายที่จิต (Mind) หรือปัญญา สามารถหยั่งรู้ได้² นั่นก็คือการรับรู้ที่นั้นเกิดขึ้นภายในจิตเป็นสำคัญ และมนุษย์จะรู้โลกก็ต่อเมื่อมนุษย์ ใฝ่หาความคึกคักอย่างมีเหตุผล ทำให้เข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้อย่างถูกต้อง³ ดังนั้นการวัดและประเมินผลการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษาานิรันดรนิยมนี้จึง เป็นการวัดความสามารถในการคิดและการใช้เหตุผลของผู้เรียนว่า เนื้อหาที่เรียนไปนั้นช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดการใช้เหตุผลได้กี่เพียงใด

ปรัชญาการศึกษาที่พัฒนาการนิยม (Progressivism)

คำว่า "พิพัฒนา" หรือ Progressive หมายถึง ก้าวหน้า เปลี่ยนแปลง ไม่หยุดอยู่กับที่ ปรัชญาการศึกษาที่พัฒนาการนิยมเป็นลัทธิปรัชญาการศึกษาที่มุ่งพัฒนาชีวิตและสังคม เนื่องจากลัทธินี้มีความเชื่อว่า สาระสำคัญและสภาวะความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายไม่คงที่ แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนสภาพไปตามการเปลี่ยนแปลงนั้น

1. ความเป็นมา พิพัฒนาการนิยมเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากนักปรัชญาคลุ่มเสรีนิยม (Liberalism) ที่ไม่เห็นด้วยกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของอเมริกาในช่วงศตวรรษที่ 18 ที่ฝึกทฤษฎีของชาร์ล คาร์วิน (Charles Darwin)

¹บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 163-164.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

³ไพฑูริย์ สินลาวัณย์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 50.

ที่มุ่งแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ และระบบสังคมที่มุ่งแค่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ นักปรัชญาและนักการศึกษา กลุ่มเสรีนิยมจึงได้พยายามที่จะปฏิรูปสังคมอเมริกันเสียใหม่¹ จึงได้เริ่มขบวนการพัฒนาการขึ้น กลายมาเป็นปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ซึ่งนำโดย ฟรานซิส คัมบลิว ปาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) ในปีค.ศ. 1870 ได้มีการเสนอให้ปฏิรูประบบโรงเรียนเสียใหม่ เพราะการจัดการศึกษาตามความเชื่อแบบเก่าที่เน้นวิชาจุกจิกที่แน่นอน ส่งผลให้ประชาชนเฉื่อยชาเกินไป แต่แนวความเชื่อของปาร์คเกอร์ก็ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก ต่อมาในปีค.ศ. 1915 จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้นำเอาแนวความเชื่อนี้ไปปฏิบัติ และได้เขียนหนังสือชื่อ School of Tomorrow ออกเผยแพร่ ทำให้ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง² มีการจัดตั้งสมาคมการศึกษาแบบพัฒนาการนิยม (Progressive Education Association) ขึ้นโดยกลุ่มนักการศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น วิลเลียม เอช. คิลแพทริก (William H. Kilpatrick) จอร์จ เคทส์ (George Counts) และฮาโรลด์ รักก์ (Harold Rugg) เป็นต้น มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาเพื่อชีวิต (The Life-Centered Curriculum)³ ขึ้นใช้ในโรงเรียนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

2. ความเชื่อพื้นฐาน ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม ซึ่งเชื่อในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงและมองชีวิตว่ามีการเปลี่ยนแปลงเสมอ ความรู้และความจริงสูงสุดไม่มีไม่แน่นอน แต่สิ่งที่เป็นจริงจะต้องเป็นสิ่งที่นำมาปฏิบัติแล้วได้ผล และการที่จะได้มาซึ่งความรู้ความจริงจะต้องลงมือกระทำเพื่อให้เกิดประสบการณ์ เพราะมนุษย์สามารถสร้างพัฒนาการได้ให้กับตนเอง ได้ตามสภาพของสิ่งแวดล้อม และกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การค้นคว้า

¹ ตักคา ปรางค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามัยพื้นฐาน, หน้า 54.

² George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p.47.

³ ภิญโญ สาร "ลัทธิปรัชญาแบบก้าวหน้าตามธรรมชาติ" เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา 411-635 วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 21.

การทดลองความแนววิทยาศาสตร์เป็นการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง และพัฒนาการนิยาม
ยังเชื่ออีกว่า มนุษย์เท่านั้นที่เป็นผู้กำหนดอนาคต โชคชะตาของตนเอง ฉะนั้นมนุษย์ควร
จะเน้นความสำคัญของคุณค่าของแต่ละบุคคลให้มาก¹

3. หลักการสำคัญ พัฒนาการนิยามมีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

ก. การศึกษาเป็นชีวิต ไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต เพราะการ
ศึกษาจะสอนให้ผู้นั้นมีประสบการณ์ในชีวิต เข้าใจชีวิต และสามารถดำรงชีวิตอยู่ใน
สังคมได้อย่างมีความสุข

ข. การเรียนรู้นั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสนใจของผู้เรียน
แต่มิใช่ว่าผู้เรียนจะได้รับอนุญาตให้ทำตามความพอใจได้ทุกอย่าง แคตตาลจะไ้รับคำ
ปรึกษาจากครูด้วยเช่นกัน

ค. การเรียนรู้โดยวิธีการแก้ปัญหา ย่อมสำคัญกว่าการเรียนรู้ โดย
การท่องจำ เพราะเนื้อหาวิชาเป็นความรู้เชิงนามธรรมก็ควรใช้วิธีการแห่งปัญญาเป็น
เครื่องมือในการเรียนรู้

ง. การเรียนนั้นผู้เรียนจะต้องตัดสินใจเองว่าจะเรียนอะไรที่จะ
เป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ ครูไม่ใช่ผู้สั่ง แต่เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้ผู้เรียน
เดินทาง ไปสู่เป้าหมายปลายทางเท่านั้น

จ. โรงเรียนต้องส่งเสริมความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน และ
การแข่งขันควรเน้นการแข่งขันที่จะสร้างพัฒนาการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

ฉ. ประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ทาง
ความคิดและบุคลิกภาพ และจำเป็นสำหรับความเจริญงอกงามของผู้เรียน²

¹ กิติมา ปรีคิติกถ, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 88.

² George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp.48-52.

4. ความเชื่อทางการศึกษา

ก. ความหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เชื่อว่า การศึกษาคือชีวิตไม่ใช่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต หมายความว่า การที่จะให้ใคร่มาซึ่งความรู้ก็โดยการลงมือกระทำจริงที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์กับผู้เรียน ฉะนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนทุกอย่างจึงมุ่งการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

ข. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมไม่นิยมการวางจุดมุ่งหมายไวตายตัว เพราะปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ แต่ถ่าพิจารณาความต้องการจากการจัดการศึกษาของลัทธินี้แล้วพอสรุปได้ดังนี้

- 1) มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาไปพร้อม ๆ กัน
- 2) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักปรับตัวเองเข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข
- 3) มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด
- 4) มุ่ง ปลูกฝังทัศนคติแบบประชาธิปไตยและเสรีภาพแก่ผู้เรียนให้
ได้มี โอกาสที่จะพูด คิด เขียน และแสวงหาความจริง¹

ค. หลักสูตร หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมเป็นหลัก
สูตรแบบประสบการณ์ (Experience Curriculum) หรือหลักสูตรแบบกิจกรรม
(Activity Centered Curriculum) ที่เน้นการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมี
ความสุข ดังนั้นหลักสูตรจึงต้องจัดให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่าง
เต็มที่โดยเน้นวิชาที่เสริมสร้างประสบการณ์ทางสังคม² ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน
เป็นสำคัญ จุดมุ่งหมายและเนื้อหาของหลักสูตรจะไม่กำหนดไว้ล่วงหน้าแน่นอนเป็น

¹ J. Donald Butter, Four Philosophies and Their Practice in Education and Religion (New York: Harper & Row, 1967), p.487.

² ไทซูร์ย์ สินลาวิคน์, ปรัชญาศึกษาเบื้องต้น, หน้า 83.

หลักสูตรสำเร็จรูป แต่จะขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมและความสนใจของผู้เรียน ส่วนการ
จัดเนื้อหาวิชา ก็จะเป็นรายวิชาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตในสังคมวิชาที่ได้รับ
ความสนใจเป็นพิเศษ คือ สังคมศึกษา และภาษาที่ใช้ในการสื่อความหมายในชีวิต
ประจำวัน

ง. บทบาทครู พัฒนาการนิยมเชื่อว่า ครูคือผู้เตรียมการ ผู้แนะนำ
และผู้ให้คำปรึกษา¹ ครูความเชื่อของพัฒนาการนิยมจะคงเป็นผู้มีความรู้และ
ประสบการณ์กว้างขวาง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางของการเรียนรู้
อย่างเต็มที่ ลักษณะของครูตามแนวปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมจะคงเป็นผู้มี
บุคลิกดี เห็นอกเห็นใจผู้เรียน และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล² ดังนั้นบทบาท
ของครูจึงเป็นทั้งผู้คอยกระตุ้น ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง และประสานงานกับผู้เรียน
แต่ไม่ใช่ผู้ใช้อำนาจ³

จ. บทบาทนักเรียน ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมให้ความสำคัญ
กับผู้เรียนมากเพราะถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน และการเรียนรู้
จะเกิดขึ้นไ้ขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงคือ ลงมือทำด้วยตัวเอง
(Learning by Doing) ดังนั้นบทบาทของผู้เรียนก็คือ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการ
เรียนการสอน มีส่วนร่วมในการเลือกหรือกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมที่ตนเองสนใจ
และมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน (Participation) เพื่อให้การเรียนการสอนเป็น
ไปตามความต้องการที่เหมาะสมกับความถนัดความสามารถของผู้เรียน⁴

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

² กิติมา ปรีทิกติก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 84.

³ Lawrence G. Thomas, "The Meaning of Progress to
Progressive Education" Educational Administration and Supervision
7 (October, 1946), p.398.

⁴ ไพฑูรย์ สินลาวัณย์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 84-85.

ฉ. บทบาทโรงเรียน โรงเรียนตามความเชื่อของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือ แบบจำลองที่ค้ำจุนของชีวิตและสังคม ดังนั้นบทบาทของโรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตจริงให้แก่ผู้เรียน โดยจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และการดำเนินชีวิตจริง แต่ต้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตและสังคมไว้ นอกจากนั้นโรงเรียนจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความร่วมมือกันสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

ช. กระบวนการเรียนการสอน ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เชื่อว่าการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ค้ำจุนควรวิธีสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) โดยการนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ พัฒนาการนิยมถือว่าประสบการณ์และการทดลองเป็นหัวใจของการเรียนรู้ และการเรียนก็เป็นเรื่องของการกระทำ (Doing) มากกว่ารู้ (Knowing) เพราะความรู้นั้นเป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เท่านั้น และประสบการณ์จากการทดลองก็เป็นกิจกรรมสำหรับวิธีการเรียนรู้²

ซ. การวัดและประเมินผลการศึกษา ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เชื่อว่า ความรู้ที่เป็นเรื่องตายตัวแน่นอน หรือความจริงสูงสุดนั้นไม่มี เพราะความรู้มีการวิวัฒนาการอยู่เสมอ ปรัชญาลัทธินี้เชื่อว่า ความรู้ไม่มีค่าในตัวเอง ความรู้เป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยมนุษย์ในการแก้ปัญหาเท่านั้น และการที่จะได้มาซึ่งความรู้นั้นก็ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)³ ดังนั้นการวัดและประเมินผลในแง่ของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมจึงเป็นเรื่องที่นักพัฒนาการนิยมต้องการทราบว่า เนื้อหาวิชาต่าง ๆ เหล่านั้น สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ไถ่หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

¹ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 64-65.

² ไพฑูรย์ สีนลาวัณ, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 85.

³ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 60-61.

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

คำว่า "ปฏิรูป" หรือ Reconstruct หมายถึง บูรณะ สร้างขึ้นใหม่ หรือ ทำขึ้นใหม่ ดังนั้นปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมจึงเป็นลัทธิที่มุ่งการปฏิรูปสังคมขึ้นมาใหม่ เพราะถือว่าสังคมปัจจุบันนี้มีปัญหามากมายทั้งปัญหาทางบ้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และศิลปวัฒนธรรมเป็นเหตุทำให้ต้องแก้ปัญหาอยู่เรื่อย ๆ ดังนั้นปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม จึงหาทางที่จะสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นมาใหม่¹

1. ความเป็นมา ผู้ทำของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมคนแรกคือ จอห์น คุย (คต. 1920) แต่เพิ่งจะได้รับความนิยมในปีคศ. 1930 ในขณะที่สหรัฐอเมริกา ประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอย่างหนัก ได้เกิดกลุ่มนักคิดแนวหน้า (Frontier Thinker) ขึ้น ซึ่งนำโดยจอร์จ เอส เคาน์ตส์ (George S. Counts) และฮาโรลด์ รัทท์ (Harold Rugg) เพื่อพยายามหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองใหม่ แล้วเลิกลัทธิระบบเก่าให้หมดหันไปมุ่งสร้างสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ประชาชนจะสามารถกำหนดเป้าหมาย ควบคุมสถาบัน และทรัพยากรต่าง ๆ ได้² ต่อมาปี คศ. 1950 ทีโอดอร์ บรามเมลค์ (Theodore Brameld) เป็นผู้ทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยการเสนอปรัชญาการศึกษาเพื่อการปฏิรูปสังคมในหนังสือหลายเล่มด้วยกัน เช่น "Patterns of Education Philosophy (1950)" "Toward a Reconstructed Philosophy of Education (1956)" และเรื่อง "Education as Power (1965)"³ เป็นต้น ทำให้ บรามเมลค์ ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม

¹ Theodore Brameld, Patterns of Educational Philosophy, pp. 417-439.

² George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Philosophy of Education, p.61.

³ Ibid, P.62.

2. ความเชื่อพื้นฐาน ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ผสมผสานกับปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ซึ่งจากแนวความเชื่อที่ผสมผสานกันทั้งสองปรัชญานี้ ทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม เน้นการศึกษาเพื่อสังคมเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนไม่ได้เรียนเพื่อมุ่งพัฒนาตนเองเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเรียนเพื่อนำความรู้ไปใช้สำหรับพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น จากลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมได้ชื่อว่า "แนวทางแห่งการปฏิรูปเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา" (A radical change toward a new cultural design)¹

3. หลักการสำคัญ ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

ก. การศึกษาต้องเป็นการสร้างระเบียบของสังคมขึ้นมาใหม่เพื่อให้ค่านิยมเบื้องต้น มีความสมบูรณ์ และขณะเดียวกันก็ต้องให้สอดคล้องกับสภาวะสังคมและเศรษฐกิจด้วย

ข. สังคมใหม่ต้องเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ซึ่งสถาบันหรืออะไรก็ตามที่มีผลประโยชน์ต่อประชาชนโดยทั่วไปจะต้องอยู่ในความควบคุมและรับผิดชอบโดยประชาชน หรือผู้ที่ประชาชนเลือกขึ้นมา

ค. การศึกษาไม่เพียงแต่จะกระทำให้บุคคลได้พัฒนาสังคมเท่านั้น แต่ยังทำให้บุคคลเรียนรู้ที่จะได้เข้าร่วมในการวางแผนสังคมด้วย ดังนั้นสังคมจะต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการศึกษา

ง. ครูต้องเชื่อและไว้วางใจนักเรียนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามกระบวนการ ของประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาและ เป็นที่ยอมรับของสังคม

¹ Theodore Brameld, Philosophies of Education in Cultural Perspective , pp. 75-78.

จ. วิถีทาง (Means) และปลายทาง (Ends) ของการศึกษา ต้องสนองความต้องการของ วัฒนธรรมปัจจุบันเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงต้องปฏิรูปเนื้อหาวิชา วิธีการสอน โครงสร้างของการบริหารใหม่ทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์¹

4. ความเชื่อทางการศึกษา

ก. ความหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเชื่อว่าการศึกษามีความหมายถึง การวัดประสิทธิผลที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ความคิดมาช่วยแก้ปัญหาสังคมและสร้างสรรค์สังคมใหม่ เพราะปฏิรูปนิยมเชื่อว่าการศึกษามีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ออก ดังนั้นการศึกษาจึงต้องช่วยให้ผู้เรียนพร้อมที่จะพัฒนาและปรับปรุง สังคมให้ดีขึ้น

ข. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้

- 1) มุ่งแก้ไขปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่
- 2) มุ่งส่งเสริมและพัฒนาสังคมโดยตรง
- 3) มุ่งสร้างระเบียบใหม่ของสังคมจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่

ตามหลักประชาธิปไตย

4) มุ่งให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับเห็นความสำคัญของตนเอง

ค. หลักสูตร ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้เป็นหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) และหลักสูตรแบบกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต (Social Process and Life Function Curriculum) หลักสูตรนี้จะเน้นในเรื่องของสังคมเป็นสำคัญ โดยในระดับต้นคือ ประถมศึกษาจะเน้นกิจกรรมและเนื้อหาวิชาที่ให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสังคมเป็นหลัก ได้แก่ กลุ่มวิชาความรู้เบื้องต้น

¹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp.62-64.

เกี่ยวกับ การศึกษา มนุษยสัมพันธ์ เศรษฐกิจ การเมือง ศิลปะ วิทยาศาสตร์ ในระดับมัธยมศึกษาจะเน้นความสำคัญในกลุ่มวิชา เศรษฐกิจ การเมือง มนุษยสัมพันธ์และวิทยาศาสตร์มากขึ้น และเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับเทคนิค และวิชาเฉพาะเข้าไปด้วย ส่วนในระดับอุดมศึกษา หลักสูตรจะเน้นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมและคุณค่าทางสังคม เป็นสำคัญ¹

ง. บทบาทครู ลักษณะสำคัญของครูในปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม คือมีความเป็นประชาธิปไตย ครูไม่ใช่ผู้รู้และผู้ชี้แนะเพียงคนเดียว แต่ครูเป็นผู้คอยกระตุ้น เร่งเร้าให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลง ขอบบพร่องต่าง ๆ ของสังคมเพื่อให้เป็นไปตามทัศนะและหลักการของสมาชิกของสังคม ด้วยวิถีทางแห่งประชาธิปไตย²

จ. บทบาทนักเรียน บทบาทของนักเรียนในปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้จะต้อง เป็นคนที่เห็นประโยชน์ของสังคมมากกว่าส่วนตัว เพราะนักเรียนจะได้รับ การปลูกฝังให้ตระหนักถึงคุณค่าของสังคม ให้รู้ถึงวิธีการทำงานร่วมกันเพื่อเป้าหมายของสังคมในอนาคตตามแนวทางของประชาธิปไตย³

ฉ. บทบาทโรงเรียน บทบาทของโรงเรียนตามทัศนะของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม จะต้องสนใจไปหอนาคต (Future Oriented) และนำทางให้ผู้เรียนไปพบกับระเบียบสังคมใหม่ โดยการให้การศึกษา ฝึกฝนความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนพร้อมที่จะร่วมวางแผนให้กับสังคมใหม่ โรงเรียนจะต้องสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยในขณะเดียวกัน โรงเรียนก็ต้องทำงานร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ของสังคมด้วย นั่นก็คือโรงเรียนจะต้องเป็นผู้สร้างสังคม ไม่ใช่เป็นผู้ถูกสังคม

¹Theodore Brameld, Toward a Reconstructed Philosophy of Education (New York: Dryden Press, 1956), pp.211-216.

²โพทุรย์ สีนลาว์กัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 91-92.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

สร้างขึ้นมา (The school must be the Creator rather than the Creature of the social order)¹

ข. กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการเรียนการสอนของ
 ปรชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีลักษณะคล้ายกับปรชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือ เป็น
 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น วิธีการทาง
 วิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีการแบบโครงการ (Project Method)
 และวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) นอกจากนั้นปรชญาการศึกษา
 ปฏิรูปนิยมยังต้องอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) และวิธีการ
 ทางปรัชญา (Philosophical Method) เข้ามาประกอบด้วย เพื่อให้การศึกษา
 ปัญหาต่าง ๆ รัดกุม ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด²

ค. การวัดและประเมินผลการศึกษา ปรชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม
 เชื่อว่า มนุษย์มีความสามารถที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมของตนเองดีขึ้น มนุษย์มีความ
 สามารถที่จะสร้างจุดหมายให้กับชีวิตอย่างชาญฉลาด มนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคตของ
 ตนเอง และคุณค่าสูงสุดของมนุษย์ คือการใช้พลังแห่งการสร้างสรรค์มากที่สุด³ เพราะ
 ฉะนั้นการศึกษาจะต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจและมุ่งมั่นที่จะสร้างสังคม อุดมคติขึ้นมาให้ได้⁴
 ดังนั้นการวัดและประเมินผลการศึกษาในทัศนะของปรชญา การศึกษาปฏิรูปนิยม จึงเป็น
 การประเมินว่า เนื้อหาต่าง ๆ ที่เรียนรู้ไปนั้นช่วยพัฒนากำลังความคิดแห่งการสร้างสรรค์
 ในตัวผู้เรียนไ้มากน้อยเพียงใด

¹ ศักดา ปรากฏ์ประทานพร, ปรชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า
 124-127.

² ไพฑูรย์ สินลาวัณน์, ปรชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 92-93.

³ ศักดา ปรากฏ์ประทานพร, ปรชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 119.

⁴ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of
 Education, p.62.

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

คำว่า "อัตถิภาวะ" หรือ Existence หมายถึงความมีอยู่ ความเป็นอยู่¹ เนื่องจากปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นลัทธิปรัชญาที่มุ่งให้ความสนใจที่ตัวมนุษย์ การศึกษาจึงมุ่งส่งเสริมให้ยูเรียนเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพ มีความรับผิดชอบ ในชีวิตและการกระทำของตนเองอย่างแท้จริง²

1. ความเป็นมา ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม ถือได้ว่าเป็นปรัชญาการศึกษาแนวใหม่ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 นี้เองปรัชญาลัทธินี้มีต้นกำเนิดจากความคิดของ ซอเรน คีร์เคกอร์ด (Soren Kierkegaard) ชาวเดนมาร์ก คีร์เคกอร์ด ได้เสนองานเขียนเพื่อถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับเสรีภาพในตัวตนมนุษย์ และการใช้เสรีภาพเป็นเครื่องค้ำประกันชีวิต แต่ผลงานและแนวความเชื่อนี้เพิ่งจะได้รับความนิยมก็ต่อเมื่อคีร์เคกอร์ดได้เสียชีวิตแล้ว ผลงานของเขาถูกแปลและถ่ายทอดเป็นภาษาต่าง ๆ มากมายในปีค.ศ. 1930 ได้มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้แนวความเชื่อนี้เข้ามาเผยแพร่ในยุโรปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บทละคร นวนิยาย และงานเขียนค่านิยม³ ทำให้ปรัชญาอัตถิภาวนิยมได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างมากในช่วงปีค.ศ. 1950-1965 โดยจอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller)⁴ และแวน คลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris)⁵ ได้พยายามรวบรวมสร้างเป็นปรัชญา

¹ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิต่ออัตถิภาวนิยม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 3.

² บรรจง จันทรสภา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 237.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

⁴ George F. Kneller, Existentialism and Education (New York: Willey), 1967.

⁵ Van Cleve Morris, Existentialism in Education (New York: Harper & Row, 1966).

การศึกษาอัตถิภาวนิยมให้สมบูรณ์ขึ้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม จะเพิ่งได้รับความนิยมในช่วงปีค.ศ. 1950-1965 ก็ตาม ก่อนนี้โคเคย์มีผู้พยายามจัดการ ศึกษาตามแนวคิดปรัชญานี้มาแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 1921 โคแก่ โรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summerhill) ของ เอ เอส เนลล์ (A.S. Neill) ในประเทศอังกฤษ และยังคงอยู่ ต่อมาจนปัจจุบัน

2. ความเชื่อพื้นฐาน ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมถือได้ว่าเป็นปรัชญา แนวมนุษยนิยม (Humanism) ซึ่งยกย่องมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด ปรัชญาสาขานี้ สนใจ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในโลก (A world of Existing) มากกว่าธรรมชาติ ของโลกและจักรวาล เน้นการคงอยู่หรือการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ เห็นความสำคัญ ของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล (Individual) จะเห็นได้ว่า ปรัชญานี้ให้ความสำคัญ แก่อิสระ เสรีภาพและความเป็นมนุษย์อย่างเต็มที่ ดังนั้นนักการศึกษาจึงได้เปรียบเทียบ ปรัชญาอัตถิภาวนิยมนี้ว่า "เป็นแนวทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากกรอบแห่งวัฒนธรรม ของสังคมควาย"¹

3. หลักการสำคัญ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมมีหลักการสำคัญทางการ ศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

ก. การศึกษาจะต้องทำหน้าที่สร้างมนุษย์ให้เป็นตัวของตัวเอง ซึ่ง จะทำให้มนุษย์แต่ละคนมีอิสระ เสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ ควบคู่ตัวเองและรับผิดชอบในการกระทำนั้น

ข. โรงเรียนควรจะเน้นเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม ด้วยการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการเลือกแนวทางจริยธรรมของตนเอง โดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม เพียงแค่เสนอหลักศีลธรรมและ จริยธรรมหลาย ๆ แบบให้ผู้เรียนได้เลือกคามแนวทางของตนเอง

ค. เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับจริยธรรมนั้นคงไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่ผู้เรียนถือปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน

ง. การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและสนใจตนเอง รู้จักเลือกทางเลือกของตนเองและมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับผู้เรียน และจะคงเป็นสิ่งที่ดีสำหรับบุคคลอื่นด้วย

จ. การศึกษาเน้นการสร้างมนุษย์ให้รู้จักตนเองและมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเลือกและทำ นั่นก็หมายความว่า การศึกษาจะคงสร้างมนุษย์ให้เป็นผู้มีวินัยในตนเอง¹

4. ความเชื่อทางการศึกษา

ก. ความหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาอภิปถาวนิยาม เชื่อว่าการศึกษามีความหมายถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง โดยการส่งเสริมให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเลือก ตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง²

ข. จุดมุ่งหมายของการศึกษา ปรัชญาการศึกษาอภิปถาวนิยาม ได้กำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตนเองอย่างเต็มที่ และแสวงหาแนวทางของชีวิตด้วยตนเอง
- 2) มุ่งให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเลือกและกระทำ
- 3) มุ่งให้ผู้เรียนมีวินัยและคุณธรรมในตัวเอง

¹บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 252.

²Van Cleve Morris, Philosophy and the American School, p.391.

ค. หลักสูตร ปรัชญาการศึกษาอภิปถาวนิยม เชื่อว่า หลักสูตรที่ดี ต้องไม่เป็นสิ่งตายตัว หรือถูกกำหนดมาโดยผู้มีอำนาจ แต่จะต้องเป็นหลักสูตรที่ช่วยให้ ผู้เรียนเข้าใจตัวเอง โดดเด่น หลักสูตรจะไม่มีภาระสอนรายวิชาต่าง ๆ ใหญ่เรียน แต่ จะมีวิชาต่าง ๆ มากมาย ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนได้ตามความสนใจ เพราะ เนื้อหาวิชาที่เรียน เป็นเพียงเครื่องมือให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเองเท่านั้น¹ รายวิชาที่ปรัชญาอภิปถาวนิยมเห็นว่าจะช่วยให้ผู้เรียนหลุดพ้นจากการ เป็นหุ่นยนต์ คือ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ (Humanities) ไคแก วรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา กิจกรรม ศิลปะ เป็นต้น ซึ่งอภิปถาวนิยมเชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะช่วยฝึกฝนด้าน สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ก้านอารมณ์ (Emotion) และศีลธรรมจรรยา (Morale)² และปรัชญาอภิปถาวนิยมไม่ถือว่าวิชาใดสำคัญเป็นพิเศษ แต่ถ้าผู้เรียน เห็นว่าวิชาใดที่จะช่วยให้รู้จักตนเองได้มาก ให้ความพอใจได้มาก และทำให้เข้าใจ โลกได้มากก็ถือว่าวิชานั้นย่อมเหมาะสมกับตัวเอง

ง. บทบาทครู บทบาทครูตามทัศนะของปรัชญาการศึกษาอภิปถาว - นิยมจะไม่อยู่ในฐานะผู้สอน ไม่ได้เป็นผู้ให้ความรู้ หรือคอยแนะนำ และปรัชญา การศึกษาอภิปถาวนิยม เชื่อว่า ครูกับผู้เรียนมีความสำคัญเท่ากัน ต้องเคารพสิทธิ ซึ่งกันและกัน บทบาทของครูจึงเป็นเพียงผู้คอยให้กำลังใจ กระตุ้น และยั่วยุให้ผู้เรียน ค้นคว้าอยู่เสมอ ทั้งนี้ลักษณะของครูตามปรัชญานี้จะต้องเป็นผู้เคารพในสิทธิเสรีภาพ ส่วนบุคคล เป็นผู้มีความรู้กว้างขวาง และ เรียนรู้อย่างมาก

จ. บทบาทนักเรียน นักเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดใน กระบวนการเรียนการสอน นักเรียนเป็นผู้มีอิสระและเสรีภาพในการเลือกสิ่งที่จะ เรียน เลือกแนวทางในการพัฒนาตัวเองด้วยตัวเอง และเลือกแนวทางจริยธรรมที่ ควรประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องมีวินัยและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

¹ คีตคา ปรารักษ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 144-145.

² กิติมา ปรีดีคิลก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 74.

ฉ. บทบาทโรงเรียน บทบาทของโรงเรียนตามความเชื่อของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมจะต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพทั้งในและนอกห้องเรียน จัดสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนพอใจ โรงเรียนจะไม่สร้างและกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนต้องปฏิบัติตาม แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกแนวทางปฏิบัติด้วยตัวเอง

ช. กระบวนการเรียนการสอน ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญและเป็นศูนย์กลางของการเรียน ดังนั้นการเรียนการสอนจะเริ่มคนจากตัวผู้เรียนก่อน คือเรียนรู้จากภายในไปสู่ภายนอก (Learn from the Inside-out)¹ โดยครูคอยเป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าใจวิชาที่เรียนอย่างแท้จริงจนเกิดความรู้ขึ้นภายในการรับรู้จากภายในนี้เองที่จะช่วยให้ผู้เรียนแสดงออกต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกไคว่าผู้เรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่อสิ่งที่เรียนรู้นั้น

ซ. การวัดและประเมินผลการศึกษา ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเชื่อว่าความรู้คือ การเลือกของแต่ละบุคคล (Truth as Existentialism Choice) ดังนั้น นักอัตถิภาวนิยมจึงถือว่า ความรู้จะเกิดขึ้นได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) ในสิ่งที่มนุษย์ต้องการจะรู้² เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงมุ่งที่จะสนับสนุน กระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเอง มีความสามารถในการเลือกและตัดสินใจ พร้อมกับมีความรับผิดชอบต่อการเลือกและตัดสินใจนั้น³ ดังนั้นการวัดและประเมินผลการศึกษาในแง่ของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม จึงมุ่งที่จะประเมิน

¹ Van Cleve Morris, Philosophy and the American School, p. 392.

² ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 141.

³ Van Cleve Morris, Philosophy and the American School, p. 392.

ว่าเนื้อหาต่าง ๆ ที่เรียนไปนั้นสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเลือก และตัดสินใจของตัวเองได้มากน้อยเพียงใด หรือส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยหรือไม่เป็นต้น

ตอนที่ 2 ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ได้รับความสนใจและมีการศึกษาอย่างกว้างขวาง

งานวิจัยในประเทศ

ในปีพ.ศ. 2523 สมพงษ์ สิงหะพล¹ ได้ทำวิจัยเรื่อง "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ได้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาชั้นปีสุดท้าย ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง" และนักศึกษาชั้นปริญญาตรีปีสุดท้าย จำนวนทั้งสิ้น 619 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 5 ลักษณะคือ สวรรคตนิยม นันทนิยม ทิพชนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอรรถิภาวนิยม โดยแยกศึกษาในคำถามต่าง ๆ ทางการศึกษา เช่น คำานความหมาย จุดมุ่งหมาย องค์กรประกอบ และกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่า ในคำานความหมาย จุดมุ่งหมายและองค์กรประกอบของการศึกษา นักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางลัทธิทิพชนาการนิยม ส่วนทางคำานกระบวนการเรียนการสอน นักศึกษามีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางลัทธิปฏิรูปนิยม เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาทั้ง 5 ลักษณะของนักศึกษาทั้งสองระดับ พบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทุกลัทธิ

¹สมพงษ์ สิงหะพล, "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้าบทคัดย่อ

ปีพ.ศ.2526 วัชรีย์ กระจุกกลาง¹ ได้วิจัยเรื่อง "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร 252 คน และผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนจังหวัดอื่นในเขตภาคกลาง 46 คน รวม 298 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 2 กลุ่ม คือกลุ่มอนุรักษนิยม (ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มอนุรักษนิยมได้แก่ลัทธิ สวรรค์นิยม และนิรันดรนิยม) และกลุ่มเสรีนิยม (ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มนี้มีลัทธิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอรรถิภาวนิยม) ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตภาคกลางส่วนใหญ่โน้มไปทางกลุ่มเสรีนิยมในทุกด้าน แต่เมื่อแยกเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในกรุงเทพมหานคร กับจังหวัดอื่นในเขตภาคกลาง พบว่าผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางกลุ่มอนุรักษนิยมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในจังหวัดอื่นในเขตภาคกลาง

ในปีเดียวกัน รัชนี ทิมเสนีย์² ก็ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับบุคลิกภาพของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคใต้" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ จำนวน 246 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองกับแบบสำรวจบุคลิกภาพที่คัดแปลงมาจากแบบสำรวจบุคลิกภาพมาตรฐานของ

¹วัชรีย์ กระจุกกลาง, "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526); หน้าบทคัดย่อ

²รัชนี ทิมเสนีย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้าบทคัดย่อ

ต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้โน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม เมื่อแยกวิเคราะห์แต่ละคำพบว่า คำ ความหมาย คำจุกมุ่งหมาย อาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา โน้มไปทางพัฒนาการนิยม คำองค์ประกอบทางการศึกษาโน้มไปทางนิตนนิยม ส่วนคำกระบวนการ เรียนการสอนโน้มไปทางอภิวาสนิยม และความสัมพันธ์ระหว่าง แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับบุคลิกภาพของอาจารย์พบว่า มีความสัมพันธ์กันที่ระดับ นัยสำคัญ .01 และ .05

อรสา สุขเปรม¹ วิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญา การศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู ในกรุงเทพมหานครกับคำรายงานพฤติกรรมกรรมการสอน" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ อาจารย์วิทยาลัยครูในเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมด 308 คน และนักศึกษา ชั้นปีที่สอง จำนวน 620 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ กับแบบสำรวจพฤติกรรมกรรมการสอน ของอาจารย์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของ อาจารย์วิทยาลัยครูในเขตกรุงเทพมหานคร โน้มไปทางลัทธิประสบการณ์นิยม นิตนนิยม บูรณนิยม อภิวาสนิยม และสาร์ตดนิยม ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูในเขตกรุงเทพมหานครโน้มไปทาง ประสบการณ์นิยม นิตนนิยม บูรณนิยม สาร์ตดนิยม และอภิวาสนิยม ตามลำดับ ส่วนความสัมพันธ์ ระหว่างพฤติกรรมกรรมการสอนกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา พบว่า แต่ละลัทธิมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

¹อรสา สุขเปรม "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับคำรายงานพฤติกรรมกรรมการสอนของอาจารย์ในวิทยาลัยครู เขตกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสาร์ตดวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้าทศกยอ

ในปีพ.ศ.2527 อภัสสรี ไชยคุนา¹ ทำวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมบุคลากรทางการศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำ การที่เข้ารับการอบรมบุคลากรทางการศึกษาคณาิโครงการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือในปีพ.ศ.2526 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม คือ อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม ในระดับสูงและสาร์กตนิยมและนิรันทรนิยม ระดับกลาง เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า แตกต่างกันในบางลัทธิคือ สาร์กตนิยม ครูประจำการสูงกว่าอาจารย์ และลัทธิประสภการณนิยม นักศึกษาสูงกว่าครูประจำการ แต่เมื่อพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ พบว่า

 ก้านเพศ อาจารย์ที่เพศต่างกัน มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาต่างกัน ครูประจำการและนักศึกษาที่เพศต่างกันมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาไม่แตกต่างกัน

 ก้านอายุ พบว่า อาจารย์และครูประจำการที่อายุต่างกัน มีแนวคิดไม่ต่างกัน แต่นักศึกษาที่อายุต่างกัน มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน

 ก้านประสภการณการทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ที่มีประสภการณในการทำงานต่างกันมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาต่างกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹อภัสสรี ไชยคุนา, "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ระหว่างอาจารย์ นักศึกษาและครูประจำการที่เข้ารับการอบรมบุคลากรทางการศึกษาในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคเหนือ" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชา สาร์กตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527), หน้บาทักยอ

ในปีพ.ศ.2528 จินกา ยัญทิพย์¹ ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิทางปรัชญาการศึกษากับแบบการ เรียนของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 355 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสำรวจแนวคิทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง กับแบบสำรวจแบบการ เรียนของนิสิตที่ดัดแปลงมาจาก เครื่องมีควักแบบการ เรียนของแอนโทนี กราชา และเชอร์วีลี โรชแมน (Sheryl Reichman and Anthony Crasha) ผลการวิจัยพบว่า แนวคิทางปรัชญาการศึกษาของนิสิต บัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโน้มไปทางปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมในทุกด้าน และแบบการ เรียนของนิสิตบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชอบ 3 แบบ คือ แบบร่วมมือ แบบมีส่วนร่วมและแบบอิสระ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิทางปรัชญาการศึกษากับแบบการ เรียนพบว่า มีความสัมพันธ์กันทั้งทางบวกและทางลบในแต่ละลัทธิ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹จินกา ยัญทิพย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิทางปรัชญาการศึกษา กับแบบการ เรียนของบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า บทคัดย่อ

งานวิจัยในต่างประเทศ

แกรี เรย์ ฟูลเลอร์ (Gary Ray Fuller)¹ ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โอเรกอน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 และนักศึกษาระดับปริญญาโท ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยโอเรกอน (University of Oregon) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา IVE (Inventory of Viewpoints of Education) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีและนักศึกษาระดับปริญญาโทมีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาโน้มไปทางทิศพัฒนาการนิยมมากกว่าลัทธิสารัตถนิยม

เอฟ เอส ซี สมิท (F.S.C. Smith) และแมทธิว แพทริก (Matthew Patrick) ได้ศึกษาเพื่อ เปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของบุคลากรทางการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ บุคลากรทางการศึกษาในเมือง เซนต์หลุยส์ โกลด์ ยูนิแวนู ครู และผู้บริหารจำนวน 396 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาของรอสส์ (Ross Educational Philosophical Inventory) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มคือ ผู้บริหาร ครู และยูนิแวนูมีความคิดทางปรัชญาการศึกษาแบบจิตนิยมเหมือนกันทุกกลุ่ม

¹ Gary Ray Fuller, "A Comparison of Philosophy of Oregon State University Graduates who are Experienced Teachers of Vocational Education and Undergraduate Vocational at Oregon State University" Dissertation Abstracts International 37 (October 1976): 2120-A.

² F.S.C. Smith and Matthew Patrick, "A Comparison of Philosophies of Education within a Single School System" Dissertation Abstracts International 38 (October 1977): 5327-5328-A.

จีซัส ฟรานซิสโก เดลกาโด ฮิดาลโก¹ (Jesus Francisco Delgado Hedalgo) ได้ศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับแนวคิดทางวัฒนธรรมของครูก่อนประจำการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของรอส (REPI) และแบบสำรวจแนวคิดทางวัฒนธรรม (Intercultural Ideology Inventory) ซึ่งเป็นแบบสำรวจแนวคิดทางวัฒนธรรม 3 ประเภทคือ แบบชาตินิยม (Cultural Nationalism) แบบอศัตินิยม (Cultural Assimilationism) และแบบพหุนิยม (Cultural Pluralism) ซึ่งผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของครูโน้มไปทางอศัตินิยม ปฏิบัตินิยม จิตนิยม และวัตถุนิยม ตามลำดับ ส่วนแนวคิดทางวัฒนธรรมโน้มไปทางพหุนิยม ชาตินิยม และอศัตินิยมตามลำดับ สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญา กับแนวคิดทางวัฒนธรรมของครูพบว่า มีความสัมพันธ์กันเป็นทางคู่ที่ระดับความมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 คือ ปรัชญาการศึกษาจิตนิยมกับวัฒนธรรมชาตินิยม วัตถุนิยมกับอศัตินิยม และอศัตินิยม ปฏิรูปนิยมกับพหุนิยม ตามลำดับ

สตีเฟน โคนัลด์ ทอมป์สัน (Stephen Donald Thompson)² ได้ศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มนักศึกษาครูที่เรียนวิชาการศึกษาในวิทยาลัยไดาโฮ (University of Idaho) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบวัดปรัชญาการศึกษาของวิลเลอร์ และบอนดี (The Preferred Education Philosophy Instrument of Weler and Bondi) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักศึกษาคูรุษชั้นปีที่ 1 ที่เรียน

¹ Jesus Francisco Delgado Hedalgo, "Educational Philosophies and Intercultural Ideologies: A Study of the Belief Orientation of Preservice Teachers" Dissertation Abstracts International 38 (February 1978): 4653-A.

² Stephen Donald Thompson, "Preferred Educational Philosophy of Selected Teacher Education Students at the University of Idaho" Dissertation Abstracts International 41 (May 1981): 4642-A.

วิชา Ea 201 และชั้นปีสุดท้ายที่เรียนวิชา Ea 445 ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูที่เรียนวิชา Ea201 ทั้งเพศหญิงและชายทั้งที่ชอบสอนในระดับประถมและระดับมัธยม มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาเหมือนกัน และนักศึกษาครูที่เรียนวิชา Ea 445 ทั้งเพศหญิงและชายทั้งที่ชอบสอนในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม พบว่า นักศึกษาครูกลุ่มที่เรียน Ea 201 และชอบสอนในโรงเรียน รัฐบาลและเอกชนกับนักศึกษาครูกลุ่มที่เรียน Ea 445 และชอบสอนในโรงเรียน รัฐบาลและเอกชน มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โรเบิร์ต เอช ฟอร์ (Robert H. Fore)¹ ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลในรอบ 50 ปีเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ทางการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ อาจารย์วิทยาลัยครูและอาจารย์มหาวิทยาลัยในรัฐแคลิฟอร์เนีย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของฟรานซิส อี. ปีเตอร์สัน (Francis E. Peterson) ผลการวิจัยพบว่า ชนิดของสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ กล่าวคือ อาจารย์ในวิทยาลัยครูยึดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ลัทธิปฏิรูปนิยม (Progressivism) มากกว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาที่นับถือศาสนา คาร์ทอลิกและโปรเตสแตนต์ที่ยึดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแบบอนุรักษนิยม (Conservatism) มากกว่าสถาบันที่นับถือศาสนาอื่น ๆ

¹ Robert H. Fore, "The Educational Philosophies of Education Professors: A Fifty-year Reassessment" Dissertation Abstracts International 45 (September 1984): 738-A.

ทีโมธี เดวิด มิลเลอร์ (Timothy David Miller)¹ ได้ศึกษาถึงความเข้าใจทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร และอาจารย์ในวิทยาลัยเอลคามิโน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ คณบดี 9 คน และอาจารย์ในคณะต่าง ๆ ของวิทยาลัย 310 คน รวมทั้งหมด 319 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของรอส (Ross Educational Philosophical Inventory) ซึ่งเป็นแบบวัดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 4 ลัทธิคือ จิตนิยม (Idealism) วัตถุนิยม (Realism) ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) และอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจทางปรัชญาการศึกษาของคณบดี กับอาจารย์ในแต่ละคณะวิชา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว พบว่า ส่วนใหญ่ความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของบุคคลจะแตกต่างกันตามลักษณะของกลุ่ม อาชีพ ศาสนา และสถาบัน กล่าวคือ บุคคลที่ต่างกลุ่มกัน อาชีพต่างกัน ศาสนาต่างกัน และสถาบันการศึกษาต่างกันมีแนวโน้มที่จะมีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน

นอกจากนั้น สถานภาพของบุคคล เช่น เพศ อายุ ประสบการณ์ สาขาวิชาที่เรียนหรือที่สอนต่างกัน ยัง เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพล และไม่มีอิทธิพลต่อแนวคิดความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของบุคคล และแนวความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของบุคคลส่วนใหญ่แล้วจะโน้มไปทางกลุ่มเสรีนิยมมากกว่ากลุ่มอนุรักษนิยม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Timothy David Miller, "Perception of Educational Philosophy at El Camino College" Dissertation Abstracts International 45 (November 1984): 1330-A.